

SZAKDOLGOZAT

FARKAS LAURA NATÁLIA

színművész szak

Kaposvár

2023

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Színművész szak

SZÍNÉSZET ÉS ANYASÁG – ANYASZEREPEK SZÍNHÁZON
KÍVÜL ÉS BELÜL

Belső konzulens: Kéri Katalin Vilma
tanszékvezető, művésztanár

Készítette: Farkas Laura Natália

IA0M2S

nappali tagozat

Rippl-Rónai Művészeti Intézet

Színházi Tanszék

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

Bevezetés – A témaválasztás indoklása	5
1. A gyermekvállalás biológiája, felkészülés a gyerekvállalásra, az anya szerepe	7
1.1. A magzat fejlődése	7
1.2. A kötődés.....	9
1.3. Anyagi támogatások	9
1.4. Az anya munkába állásának hatásai a kisgyermekre.....	12
2. Anyaszerepek a drámairodalomban	14
2.1. Arkagyina	15
2.2. Nóra	17
2.3. Gruse	18
2.4 Médeia.....	19
3. Egy színésznő anyává válása, az anyaság és a színház összehangolása.....	21
3.1. Interjúk kiértékelése	21
3.2. Bűntudat	22
3.3. Örömök.....	24
4. A gyermekek szemszöge	26
4.1. Különös gyermekkor	27
4.2. Egyensúly	28
5. Összegzés	29

Bibliográfia.....	31
Melléletek.....	35
1. sz. melléklet: Interjú Krajcsi Nikolettal (Csiky Gergely Színház, Kaposvár).....	35
2. sz. melléklet: Interjú Szalai Katalinnal (egyetemi hallgató, MATE).....	40
3. sz. melléklet: Interjú Katona Kingával (Nemzeti Színház, Budapest).....	44
4. sz. melléklet: Interjú Csiszár Virággal (Kubik Anna lányával).....	49
5. sz. melléklet: A.P.Csehov: Sirály (részlet) (ford. Makai Imre).....	51
6. sz. melléklet: H. Ibsen: Nóra (részlet) (ford. Németh László).....	53
7. sz. melléklet: B.Brecht: A kaukázusi krétakör (részlet) (ford. Garai Gábor).....	54
8. sz. melléklet: Euripidész: Médeia (részlet) (ford. Rakovszky Zsuzsa).....	55

Bevezetés – A témaválasztás indoklása

Szakedolgozatom témájához több ponton is személyesen kapcsolódom: egyrészt fontos számomra pályakezdőként a hivatásom, másrészt foglalkoztat a későbbi családalapítás és az anyává válás gondolata. Társadalmunkban a „karrier vagy család” kérdése ma rendkívül aktuális problémát vet fel egy nő számára, különösen, ha színházzal foglalkozik. Fiatal felnőtt nőként én is számtalanszor gondolkodtam ezen, kell-e egyáltalán választani, nem lehet-e mindkettőt egyszerre, úgy, hogy nem szenved csorbát valamelyik. Ez önmagában nagy kérdés a munkaerőpiac minden területén dolgozó nő számára, ám úgy gondolom, a színművésznők körében a helyzet még inkább bonyolultabb és összetettebb. Rengeteg dolgot követel ez a szakma: a próbák délelőtt 10 órakor kezdődnek és ha előadás is van aznap este, az általában 10 után ér véget, így javarészt az egész napot a színházban töltik a színészek, ide sorolhatnám még a főpróbaheteket is, vagy akár a hosszabb tájelőadásokat, turnékat. A próba és előadás érdekében nem csak fizikailag, de mentálisan és lelkiileg is a lehető legtöbbet kell nyújtani, amihez viszont megfelelő kipihenség is szükségeltetik. Azonban egy kisbaba mellett, akihez éjszakánként többször is fel kell kelni, enni adni neki, tisztába tenni, a megfelelő mennyiségű és minőségű feltöltődés nem mindig valósul meg. A színész fontos munkaeszköze a saját teste, valamint mentális egészsége, idegrendszere, így véleményem szerint mindezeket folyamatosan karban kell tartani. A gyermekszülés után egy nő teste és alkata viszont változhat. Megeshet, hogy emiatt elesik néhány szereptől, így nem véletlenül sokat latolgatott kérdés a gyermekvállalás a színésznők között.

Ebben a hivatásban, ahol számtalan impulzus éri az embert, ami a testet és lelket egyaránt jelentős mértékben igénybe veszi, néha „átalakulást” is követel, a taps és a játék után vissza lehet-e zökkenni azonnal édesanyává teljes mértékben? Szeretném azt is vizsgálni, hogy miután egy színésznő édesanya lesz, megváltozik-e a hozzáállása a színházhoz, a szerepekhez, a szerepek megformálásához, megfordul-e a fejében a pályaelhagyás, megváltoznak-e a prioritásai, az értékrendje, az élethez való hozzáállása. Léteznek a drámairódalomban kellemes, szórakoztató darabok és ezen belül humoros, könnyed szerepek, ám egy-egy szerep néha megköveteli a sírást, a szenvedést és az erőszakot is. Ha egy színésznő várandós, de még játszik színházban, vagy filmben és ha az általa játszott karakter – és ezáltal ő maga is – borzalmas kínokat él át, a magzat mennyit érzékel a hatásokból és származhat-e ebből későbbi szorongása, problémája? Létezik-e ilyen irányú kutatás?

Pályakezdő színművészként jelenleg az elsődleges motivációm az, hogy minél több

feladatot kapjak és folyamatosan tanuljak és természetesen majd egyszer anya is szeretnék lenni, de úgy érzem, egy esetleges gyermekvállalás ezt a folyamatot nagy mértékben megszakítaná.

Arra is keresem a választ, hogy egyáltalán kell-e vagy mikor ideális egy színésznőnek gyermeket vállalnia. Mit tehet abban az esetben, ha egyedül marad a gyermeknevelésben?

Csákányi Eszter állította D. Tóth Kriszta interjúorozatában, az *Elviszlek magammal*-ban, hogy egy színésznő, ha teljes mértékben ki akar teljesedni, akkor nem lehet édesanya, hanem a szakmájának kell szentelnie az egész életét, amibe a család már nem fér bele (D. Tóth, 2020). Mikor ezt a kijelentését hallottam, másodéves egyetemistaként, megrendültem. Most választanom kell majd később az anyaság és a színészet között? Elbizonytalanított és kétségbe ejtett ez a kijelentés. Kutatásomban szeretnék kitérni arra a kérdésre is, hogy egy frissen szült színésznő miképpen tér vissza a szakmába, a gyermekvállalás és szülés utáni testi elváltozások mennyire okoznak nehézséget és hogy milyen módon lehet a művész létet és az otthoni édesanya módot összehangolni?

Pelsőczy Réka tett vallomást a Katona József Színház és a wmn.hu *Csak neked mondom* közös online műsorában, hogy számtalan alkalommal nem volt ott, amikor a fiának szüksége lett volna rá és emiatt a mai napig büntudata van (Tóth, Marossy, 2019). Hogy lehet ezzel az érzéssel együtt élni? Végül, de nem utolsó sorban a másik oldalt, a gyerekeket is meg szeretném szólaltatni.

Országosan ismert színművésznőnk, Hernádi Judit lánya, Tarján Zsófia fogalmazott úgy édesanyjával közösen írt könyvében, hogy egy színésznőnek és a gyermekének a kapcsolata törvényszerűen lesz összetettebb, bonyolultabb, mint egy polgári állásban dolgozó anyának és gyermekének (Hernádi-Tarján, 2021).

Én magam is zeneművész édesanyával nőttek fel és emlékszem, mennyire furcsa volt nekem, hogy szembetűnő különbséget láttam a színpadi és az otthoni „énje” között. Véleményem szerint ez még furcsább lehet egy színésznő gyermekének, aki az édesanyját ezerféle színben láthatja megnyilvánulni. Miként érinti ez a gyermeket, hogy tudja megkülönböztetni a valódi anyát a szerepeitől? Arra is keresem a választ, hogy mit érzel a gyermek édesanyja szakmájából, az abból fakadó következményekből, és hogy tud ezekkel megküzdeni.

Az anya személye, vagy épp hiánya nem véletlenül kulcsfontosságú rengeteg drámában. Szeretnék arra is kitérni, hogy milyen anyai attribútumokat mutat be drámáin keresztül pl. Brecht, Ibsen, Csehov vagy éppen Euripidész.

Dolgozatomban elsőként azt szeretném vizsgálni, mire van szüksége a gyermeknek az egészséges fejlődéshez, mind a magzati, mind a kisgyermekkorban, majd ennek fényében tanulmányozom néhány színésznő személyes történeteit a gyermekneveléssel kapcsolatban. Olvasott anyagokon és interjúkon keresztül elemzem őket és néhány drámára is kitérek, ahol az anya szerepe szerfelett meghatározó.

1. A gyermekvállalás biológiája, felkészülés a gyerekvállalásra, az anya szerepe

Szakedolgozatom első fejezetében szeretném megvizsgálni a gyermek fizikai és mentális fejlődését magzati kortól kezdve, majd arra is szeretnék kitérni, hogy az édesanya ebben a fejlődési folyamatban milyen szerepet játszik és mi a feladata.

Jung, a világhírű svájci pszichiáter ezt írja az anyáról: *„Az egyetlen ember, aki valóban megért bennünket, az anya... És vitathatatlan, hogy a világon semmi sem ölel át bennünket olyan teljességgel, mint az anya. (...) Az anya-gyermek kapcsolat bizonyosan a legmélyebb és leglényegesebb kapcsolat, amelyet ismerünk; hiszen a gyermek egy ideig része az anyai testnek!”* (Jung, 1997, p. 27)

1.1. A magzat fejlődése

Az anyaság és az azzal járó felelősségek már jóval a gyermek születése előtt kezdődnek. Az édesanya várandóssága alatt is felelős gyermeke testi és lelki fejlődéséért, mivel a külső hatások már magzati korban is jelentős hatással lehetnek a babára. A méhen belüli környezetben is nagyon sok inger éri a magzatot, amelyek nélkülözhetetlenek az érzékszervek és az agy fejlődéséhez. Ezek túlnyomó többségét a hangok teszik ki, hiszen az anya teste önmagában is sokféle hangot produkál, emellett a külvilágból is beszűrődnek zajok. A hallásért felelős agyi központok ekkorra már elég fejlettek ahhoz, hogy felfogják, és értelmezzék a kívülről jövő hatásokat. A hangokon kívül egyéb ingerek is érik a magzatot. A bőrét érő tapintási, és az anya mozgásával járó ingerek folyamatosan hatnak a magzatra, és alapvető fontosságúak az idegrendszer érése szempontjából (Graven, 2004 idézi Balázs, 2011).

A terhesség során átélt lelki hatások is befolyással vannak mindkettejükre. A feszültség, a stressz az anya szervezetében olyan vegyi anyagot termel, amely átjut a magzatba, és benne is hasonló nyugtalanságot idéz elő. Természetesen a mindennapi élettel együtt járó

feszültségeket nem lehet kiküszöbölni, az ezekkel való megküzdés része életünknek. Arra viszont minden anyának fontos odafigyelnie, hogy az mindennapjait lehetőleg ne a stressz uralja, mert a stresszhormonok magas szintje károsító hatással lehet a magzat fejlődő idegrendszerére (Gunnar, Barr, 1998 idézi Balázs, 2011).

Kísérletek támasztották alá, hogy ha a magzatot túlságosan nagy stresszhormon-expozíció éri, úgy felnőttkorban nagyobb lesz a hangulatzavarok esélye. Megan Holmes neuroendokrinológus és munkacsoportja az edinburgh-i egyetemen egerekkel végeztek vizsgálatot, amely igazolta ezt a feltevést. (Dr. S. I, 2013)

Kérdés tehát, hogy egy színésznőnek, aki a munkahelyén folyamatos érzelmi amplitúdókat jár be a játéka során és különböző fizikai hatások is érik, mikor érdemes, egyáltalán érdemes-e visszavonulni a munkától, hogy gyermekét ne érje negatív hatás. Jelentősen számít az is, hogy a próbafolyamat milyen hangulatú és miféle visszajelzéseket kap a színésznő. Ha elégedett, akkor ez kisbabájára is pozitív hatást fog gyakorolni. Erre Katona Kinga hozott egy példát, aki várandóssága alatt örömmel és élvezettel próbált. Meggyőződése, hogy ebből származó boldogsága kislányára is kihatott (3.sz. melléklet). Krajcsi Nikolett szerint a magzat rengeteg dolgot ért, így ő az előadások előtt mindig beszélt kislányához, hogy ha az úgy érezné, baj lenne, ne aggódjon, ez csak játék (1. sz. melléklet).

Tornyai Ildikó, a Vígszínház társulati tagja így fogalmazott: „*Várandósan várandóst játszani szinte vicces, várandósan próbálni egészen különleges, más energiákat tudsz megmozgatni. Minden színésznőnek kívánom, hogy ezt megtapasztalhassa.*” (Varga, 2015) Véleményem szerint ez a darab műfajától és a szerep minőségétől, illetve mennyiségétől is függ. Az is lényeges, hogy egyáltalán belefér-e az adott szerepbe, hogy a színésznő babát vár. Szalai Katalin tért ki erre interjúm során, hogy rendkívül megterhelő volt számára egy naivát alakítani úgy, hogy közben gyermeket várt és terhessége harmadik trimeszterében fizikailag is kimerítette a játék (2.sz. melléklet).

Egy várandós színésznőnek fizikailag mindenképpen kímélnie kell magát, de példának okáért egy vígjáték próbafolyamata alatt mentálisan kevésbé terhelődik az édesanya és ezáltal a magzat is, mint például Brecht drámája, *A szecsuanai jólélek* próbái során. Az is elhanyagolhatatlan, hogy a nézőben milyen érzetet vált ki egy várandósan játszó színésznő. Ha elnyomja a szórakozását, vagy az előadásba való bevonódását az, hogy félti a színésznőt és a babát, akkor mindenképpen érdemes átgondolni, hogy érdemes-e tovább játszania ebben az állapotban.

1.2. A kötődés

De mi a helyzet akkor, miután világra jön a kisgyermek? Kisebb testvéreim születése után azt tapasztaltam, hogy folytatódik a kapcsolatépítés gyermek és szülő között, amely már az anyaméhben elkezdődött. Ilyenkor a fizikai szükségletek kielégítése és a gyermek gondozása mellett fontos az érzelmi kapcsolatok, kötődések kialakítása is. Én is ezt láttam, miután a szüleim hazavitték először a hűgomat, aztán az öcsémet, megkezdődött az egymásra hangolódás folyamata, amiközben kitapasztalták, megtanulták, hogy kisgyermeküknek épp mire van szüksége és ekkor alakult ki a közös nyelv is köztük.

Ebben az időszakban a szülőknek intenzíven kell figyelni a gyermek jelzéseire. A gondozó személy egyik legfontosabb feladata, hogy „biztos pontként” szolgáljon. Ez teszi lehetővé a gyermek érzelmi biztonságát és a gondozó érzékenységi szintje fontos tényező a gyermekkel való interakciók fenntartásában (Bowlby, 1969 idézi Balázs, 2011).

"Ami a gyermek számára fontos, az az a tapasztalat, hogy a gondozó személy többnyire megérti jelzéseit, valamint képes és hajlandó az ő „szolgálatába állni”, és többnyire érzékenyen reagálni. Ez garantálja a gyermek számára azt az érzést, hogy a gondozó elérhető." (Bowlby, 1969 idézi Balázs, 2011, p. 91)

Tehát a legfontosabb egy újdonsült anyának azt éreztetni és tudatosítani a gyermekében, hogy ha bármikor szükség van rá, ő ott van, elérhető, felismeri kisbabája igényeit és azokat kielégíti, mindezt őszinte szeretettel, jelenléttel és odafigyeléssel. Így tud a legszorosabban kialakulni a kötődés.

1.3. Anyagi támogatások

A gyermeknevelés hosszú évei során idővel eljön az a pillanat, mikor vissza kell térni az édesanyának a munkahelyére. Színházi közegben nagyon fontos az, hogy az ifjú édesanya időben jelezze, hogy újra dolgozni szeretne, így a művészeti vezetés és az ügyvezetés is tud majd számolni vele a következő évadban. A gyermekszülés időpontjának tervezése sokszor tudatos a színésznők körében, azonban szakmai szempontok mellett a gazdasági-megélhetési kérdések is befolyásolják a gyermekvállalást.

A kisbaba születése után 168 napig jogosult az édesanya a CSED-re (csecsemőgondozási díj), aminek a díja a fizetés 100%-a, adók levonásával. A csecsemőgondozási díj folyósítása alatt nem lehet kereső munkát végeznie, viszont, ha a

biztosított bármilyen jogviszonyban mégis keresőtevékenységet folytat, nem jár neki a támogatás (1997. évi LXXXIII. törvény, 40§, 3.).

Ehhez fontos tudni, hogy az anya egybefüggő 24 hét szülési szabadságra jogosult azzal, hogy ebből két hetet kötelező igénybe vennie (2012. évi I. törvény, 127§, 1.). Ha a kötelező szabadság után megy vissza dolgozni, nem jogosult a CSED-re.

Ezután a gyermek második születésnapjáig az édesanya igénybe veheti a GYED-et, (gyermekgondozási díj) ami a fizetésének a 70%-át teszi ki, ám ekkor már munkába állhat, akár napi 8 órában is (1997. évi LXXXIII. törvény, 42/B§, 1.).

A GYES (gyermekgondozást segítő ellátás) a kisgyermek 2. és 3. születésnapja között jár, de ez egy igen csekély összeg (28500 Ft), amiből még 10% nyugdíjjárulék is levonódik (1998. évi LXXXIV. törvény, 20§, 1.).

Az Államkincstár ezenkívül anyasági támogatást folyósít a baba születésekor, aminek összege 64 125 Ft (1998. évi LXXXIV. törvény, 29§, 1a.), illetve gyermekszületés esetén jár még a családi pótlék a gyermek tankötelezetté válásáig, ami 12.200 Ft egy gyermekes család esetén (1998. évi LXXXIV. törvény, 11§, 1a.).

Mindezekből megállapítható, hogy nagyon fontos a tudatos, tervezett gyermekvállalás és ennek nem csak karrierbeli, pszichológiai, hanem anyagi okai is vannak. Művészek, kulturális szakemberek körében elterjedt az ekhós adózás (egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás), amely kedvezményesebb, mint az általános szabályok szerinti adózás, mivel a bevételt mindössze 15% levonás terheli. Az effajta kedvezményes adózás választásának egyik oka lehet az amúgy is alacsonyabb fizetés, más foglalkozásokhoz viszonyítva.

Az ekho mértéke azért lehet kevesebb, mert nem tartalmaz minden olyan járulékot, amelyet egy általános adózású jövedelem esetében megfizet az adózó – ez pedig azt jelenti, hogy bizonyos juttatásokra sem lesz teljes mértékben jogosult. Hiszen az egyes járulékokat abból a célból fizeti a társadalmi közös kasszába, hogy cserébe a társadalom is segítse, ha életkörülményei alakulása miatt támogatásra van szüksége. Vagyis az ekhós adózás során semmit nem fizet be a nyugdíjalapba és a pénzbeli egészségügyi ellátásra (azaz a táppénzre, csecsemőgondozási díjra, gyermekgondozási díjra), így aztán az adott juttatásokból is csak korlátozottan, vagy egyáltalán nem részesül. Ezért kell arra figyelni, hogy ha ilyen módon adózik a gyermeket tervező színésznő, egy évvel a baba tervezése előtt át kell térjen a normál adózási formára, mert az így kapott jövedelme alapján lesz biztosítva számára a CSED és a GYED (2005 évi CXX. törvény, 12/A§).

Fontosnak tartottam, hogy a támogatásokat közelebbről is vizsgáljam, mivel egy kisgyermek érkezése jelentősen megnöveli a kiadásokat, mert nem csak kizárólag az ő szükségleteinek kielégítésére költünk, hanem bizonyos esetekben a szülők felújítják a lakást, nagyobb házba költöznek, hogy az újszülött a fejlődéséhez szükséges megfelelő körülményeket biztosítsák.

Azonban a színművészek fizetése nem kiemelkedően magas. Csak hogy egy személyes példát említsek, a szerződéselem a kaposvári Csiky Gergely Színházban havi bruttó 300.000 Ft-ra szól. A fizetések.hu 615 foglalkozást állít sorba bruttó havi bérek alapján. 2023-ban a színészek jövedelme a ranglista vége felé, az 520. helyen áll (232 000 - 582 075 Ft), az autóbusszvezetőé a 307. (331 816 - 658 359 Ft) míg a recepciós állás a 490. helyen foglal helyet (283 299 - 513 988 Ft) (fizetések.hu, 2023). Ráadásul a színészek munkáltatója, a színház helyzete néha bizonytalan lehet, hiszen néhány szélsőséges esetben akár teljesen le is állhat a munkájuk. A 2020-ban kitörő pandémia példának okáért egy ilyen eset volt, ráadásul a jelenlegi gazdasági nehézségek kifejezetten élesen sújtják a kulturális szférában dolgozó alkotó művészeket. Mi magunk is szembesültünk azzal, hogy a színházak nem tudnak új embert státuszként felvenni és szerződtetni ebben a nyomorúságos helyzetben, így rengeteg pályakezdő osztálytársam és színművészként tevékenykedő ismerősöm munkalehetősége bizonytalanná vált. Ez az ingatag állapot véleményem szerint erőteljes hatással lesz a fiatal színművészek gyermektervezésére. Én személy szerint rendkívül hálás vagyok azért, hogy a kaposvári Csiky Gergely Színházban a jövő évadban szerződéssel dolgozhatok, így nem kell ezzel a nehéz, kilátástalannak tűnő problémával szembenéznem.

Egy színésznő esetében sok ideig nem tanácsos kimaradni a színházi „vérkeringésből”. A teljesítményelvű színházi mezőben a színésznők szembesülnek a dilemmával, hogy hogyan és mikor térjenek vissza a színházba a szülés után. Egyes esetekben a színpadra való gyors visszatérés lehet az egyetlen módja annak, hogy a színésznő által felépített szakmai karrier ne szakadjon meg. Baluja Petra, a debreceni Csokonai Színház művészeti titkára az interneten is publikált doktori dolgozatában többek között erre is keresi a választ és az egyik általa megkérdezett név nélkül szereplő vidéki kőszínházi színésznő így fogalmazott: „*család napi logisztikája nagyon nehéz...Nincs kéznél segítség. Párom szülei már nem élnek. Időnként az én szüleim tudnak besegíteni. Én mindkét gyerekhez fogadtam már bébiszittert is. Muszáj dolgoznom, mert amikor az első gyerekem születése után megláttam a fizetésemet (42.000 Ft), akkor dobtam egy hátast. Azt mondtam, ez így nem fog menni. A párom fizetése sem magas. Később a gyermeket bölcsibe fogom adni.*” (Baluja, 2020, p. 53)

Mint oly sok dolgozó nő, átmenetileg a színésznők is igénybe vehetik a nagyszülők, rokonok, barátok segítségét szerencsés esetben és élhetnek a szociális és családtámogatási rendszer forrásaival.

Országunk családpolitikája jelentősen támogatja a gyermekvállalást így az erre vonatkozó törvények vizsgálata és interjúim is rámutattak arra, hogy ha a színésznők – akik társulati szerződéssel rendelkeznek - tudatosan, az anyagiakra is figyelve vállalnak gyermeket és nem egyedülállók, úgy kevés valószínűséggel fordul elő az, hogy ők, illetve a gyermek bármiben szükségét szenvedne (1.sz., 3.sz. melléklet). Ha a színésznő netalántán szabadúszó, az rendkívül megnehezíti ezt a kérdést, számos nehézség léphet fel, ha az édesanyának nincs egy fix bevétele és tartósan fennálló szerződése. Ugyanakkor ebben az esetben még inkább szükség van a család támogatására. Katona Kinga és Krajcsi Nikolett is arról meséltek, mennyire fontos volt nekik is a tudatos tervezés az anyagiak terén. Kingának nyugdíjas édesanyja segít folyamatosan, Nikolett viszont kénytelen bébiszittert fogadni, mikor ő nem tud otthon maradni gyermekeivel, mivel családtagjai máshol élnek. Ennek a szolgáltatásnak anyagi vonzata van, így elmondása szerint az idejének most már sokkal nagyobb értéke lett (1.sz., 3.sz. melléklet).

1.4. Az anya munkába állásának hatásai a kisgyermekre

Felmerül az a kérdés is, hogy az anya munkába állásának milyen hatásai lehetnek a kisgyermekre és a fentebb említett kettejük közötti kapcsolatra. A korai kötődés lehetővé teszi, hogy a gyermekek később erősnek és biztonságosnak érezzék személyes viszonyaikat és ezáltal ők is magabiztosabbak legyenek. Valójában egyértelmű összefüggés van a kora gyermekkori anya- gyermek kapcsolat stabilitása és a későbbi személyes képességek között, mint például a felnőttekkel és más gyermekekkel való szociális készségek, a kortársak körében való népszerűség és önbizalom, vagy az ismeretlen környezetben való aktivitás és függetlenség, amely hatások a gyermekkoron túlra is kiterjednek (Bradley et al., 1988 idézi Blaskó, 2008).

Maureen Perry-Jenkins és társai *Work and family in the 1990s* c. publikációjukban állítják, hogy ha az anya munkába állása a gyermek első életében történik, az negatív hatással lehet a gyermek fejlődésére. Az erre vonatkozó kutatások kimutatták, hogy az anyai munkavállalás önmagában csak a korai években, azaz az első életévben gyakorol negatív hatást a gyermekre, mivel a korai gyermekfejlődés egy nagyon összetett folyamat, amelynek számos fontos, eltérő jellemzőkkel bíró szakasza van az életnek e szakaszában (Perry-Jenkins et al., 2000 idézi Blaskó, 2008).

Hivatalosan 6 hónapos kortól lehet bölcsődébe adni a kisgyermeket, ha a szülők vissza akarnak menni dolgozni és munkájuk miatt nem tudják megoldani a gyermek felügyeletét. Vida Ágnes pszichológus szerint azonban 1 éves korig jobb, ha a kicsik családi környezetben maradnak, és amennyiben szüleinek nincs lehetőségük arra, hogy személyesen legyenek gyermekükkel, olyasvalakit ideális keresni mellé, akihez érzelmileg kötődik (pl. nagymama). Vida is a kötődés kialakulását hozza fel, mint fontos aspektusát a fejlődésnek, ám szerinte ez egy intézményesített környezetben nehezen valósul meg, hiszen a gondozók cserélődnek és figyelmük is eloszlik a sok gyermek között (Vida, 2022).

Káros hatással van a kisgyermekre az is, ha édesanyja aránytalan munkaidőbeosztásban dolgozik és az olyan esetek, amikor munkája fizikálisan és mentálisan is kimerítő. Ez a helyzet akkor adódik, ha az anyát akarata ellenére kényszerítik munkára, a munka stresszes, a jövedelem alacsony, vagy ha a munka nem elég érdekes és inspiráló. Az anyák munkavállalásának negatív hatása elvileg ellensúlyozható jó minőségű gyermekgondozási lehetőségekkel, és a gyermek szempontjából azzal, ha a dolgozó anyák a rendelkezésre álló idejükben a gyermek igényeinek megfelelő, speciális figyelmet és gondoskodást tudnak nyújtani (Perry-Jenkins et al., 2000 idézi Blaskó, 2008).

Dr. Vekerdy Tamás azonban felhívta a figyelmet az *intenzív anyaság* problémájára: a gyermek kognitív fejlődését, az érzelmi jólétét vagy a magatartásbeli viselkedését nem az határozza meg, hogy az anya napra lebontva hány órát tölt el vele. Ha folyamatosan a gyermek mellett van, az gyakran több kárt okoz, mint egy félnapos távollét. Az ok egyszerű: a mindent csinálni akaró anyák gyakran kialvatlanok, stresszesek, emiatt aztán büntudatuk is van. Ezek ráadásul fokozódhatnak, ha az anyák még a szabadidejüket is a gyermekeikkel töltik. Vekerdy szerint egy gyermek akkor boldog, ha az anyja is boldog – és ez a boldogság származhat akár abból is, hogy visszatér a munkahelyére és azt csinálja, amit szeret, immár „új” szerepében (Vekerdy, 2017).

Láthatjuk, hogy egy frissen anyává vált színésznőnek egyáltalán nem könnyű a helyzete. Szembe kell néznie az általános társadalmi megítéléssel, hogy egy anyának a gyermeke mellett a helye. Meg akar felelni annak, hogy a kicsi ne szenvedjen semmiben sem hiányt, de mindeközben munkálkodik benne a hivatása iránti vágy, hogy mihamarabb visszatérhessen a színpadra és ne torpanjon meg a karrierje. Véleményem szerint ebben a színház vezetősége könnyítheti meg a helyzetet. Teret adhat a színésznőnek, hogy a magánéletében ilyen módon is kiteljesedhessen, majd közös kommunikáció segítségével, mindkét fél érvelése után meghatározhatják a feltételeket, hogy mennyi idő után kezdhet el újra próbálni, mennyi szerepet vesz vissza azokból az előadásokból, ahol őt esetleg helyettesítették, vagy hány új szerepet és

megterhelő próbafolyamatot vállal.

2. Anyaszerepek a drámairodalomban

A fentebb írtakból is kiderül számunkra, hogy a pszichológiai fejlődésben és a személyiség kialakulásában az anya rendkívül jelentős szerepet játszik. Nincs ez másként a drámairodalom karaktereivel sem. Anyáik mintákat adnak nekik, amit vagy követnek, vagy azok ellen fordulnak, formálják a történéseket és amellet, hogy az anyaszerepek dramaturgiai célokat szolgálnak, komplex női sorsok bontakoznak ki általuk.

Zsigó Anna 2015-ben végzett a Színház- és Filmművészeti Egyetem dramaturg szakán, azóta szabadúszó dramaturgként tevékenykedik, többször is dolgozott már Kárpáti Péter rendező munkatársaként. Írásaiban és színházi munkáiban elsősorban a társadalmi érzékenyítéssel és a kortárs problémák megoldásának módjaival foglalkozik. Egyik ezek közül az anyaság szubjektív megélésének hiánya a drámairodalomban, melyet rendkívül finoman és mélyrehatóan boncolgat, ezért is választottam ezt az írását forrásomnak.

A színház.neten publikált cikkben felsorolja a sokféle anyatípust, akikkel találkozhatunk a színművekben. Kívülről minősíthetjük az anyai teljesítményüket, azonban arról semmit sem tudunk, hogy ők maguk szubjektíven hogy élik meg anyaságukat. A zseniális nagy írók megteremtették az irodalmi anyák árnyalatait, konfliktusait, érzelmeit és szerepeit. Az anyaság megélése azonban egyes szám első személyű perspektívából elbeszélve fájóan hiányzik. Egyfajta önfel számolás, a másik létezésének a megerősítése, ahogy az anya önmagával töltött ideje, amit a mentális és fizikai felfrissülésre szánna, háttérbe szorul (Zsigó, 2022). Ennek az egyik jelentős példája Ibsen anyafigurája, *Nóra*, akiről a későbbiekben említést teszek.

A következőkben négy karaktert fogok elemezni, Arkagyinát, Nórát, Grusét és Médeiát, mert véleményem szerint ők négyen a különböző anya-típusok legerősebb képviselői.

2.1. Arkagyina

Az első anyatípusnak Csehov egyik leőbbet játszott anya-színésző figuráját választottam, aki egy igazán sokrétő karakter a drámairodalomban, nem csak anyaságát tekintve, hanem önmagában is. Önző, karrierista és szerelmes. Ha három szóval kellene jellemeznem, akkor ez a három a legvalószínűbb, habár a legutóbbi tulajdonsága számomra vitatható. Csehov *Sirálya* az egyik leggyakrabban játszott darab Magyarországon, így számtalan értelmezése és előadása létezik Arkagyina jellemének a rendezői koncepció és a szerepet alakító színésző személyisége és alkata szerint. Gondolok itt Vári Éva alakítására Alföldi Róbert rendezésében, Csákányi Eszter kegyetlen, önző figurájára Schilling Árpád előadásában és Fullajtár Andrea kétségbeesett, kapuzárási pánik előtt álló Arkagyinájára, az Ascher Tamás által színpadra vitt *Sirályban*.

Ascher 2015-ben rendezte Csehov klasszikusát a Katona József Színházban, ahol ezt a szerepet Fullajtár Andreára osztotta, aki az idősödő színésző állandó teatralitását érzékelteti. Minden megszólalása, hangsúlya, gesztusa színpadias, még fia sérülésének ellátása is. (Nánay, 2016) Ezáltal Ascher egy lényeges kérdést latolgat: Arkagyina valóban szereti a fiát? Vajon kölcsönös ez a szeretet? Úgy tűnik, a színésző csak önmagát szereti, hiszen folyamatosan magáról beszél, a sikereiről és arról, hogy mások mennyire rajonganak érte. Valójában végig szerepeket játszik a magánéletben is, eljátssza, hogy egy híres színésző, ahogy azt is, hogy egy gondoskodó anya (D. Magyar, 2015).

Popper Péter írja *Színes pokol* című könyvében a következőt: „*A színész egyetlen valósága a színház. (...) A színészet vállalt vagy nem vállalt magányt jelent.*” (Popper, 2000, p. 162, p. 163) Ez Arkagyinára kétséget kizáróan jellemző.

Saját fia, Trepljov is „pszichológiai kuriózum” -ként utal anyjára, de mégis küzd a szeretetért, amit soha sem kaphat meg abban a formában, ahogy azt ő szeretné. Ezért bosszúból provokálja is, amiből aztán hatalmas viták kerekednek, ahol anya és fia szörnyűségeket vágnak egymás fejéhez, egymás legérzékenyebb pontjait megcélozva. Arkagyina valójában Trigorint se szereti, használja őt, a kapcsolat imponál a nőiességének és az önbizalmának. Mikor a nagysikerű író bevallja az idősödő színészőnek, hogy Nyina, a jóval fiatalabb pályakezdő „örülten” vonzza, Arkagyina botrányos jelenetet rendez. Visszataszító módon vetkőzik ki önmagából, Fullajtár székre mászik, térdel, piócaként tapad a férfitra, minden színésző fortélyát bevetve próbálja marasztalni Trigorint. Az író, mikor ellenállásra képtelenül megadja

magát, Arkagyina győztesként szögezi le, hogy Trigorin, már az övé (D. Magyar, 2015).

Meggyőződésem, hogy Arkagyina fél, egyenesen retteg az öregedéstől, attól, hogy már nem marad kívánatos, érdekes és neve a semmibe vész. Nem hiába beszél folyamatosan fényes sikereiről, a múltjáról, nem véletlenül veszi körbe magát emberekkel, akikkel fel tudja mindezeket emlegetni, mert fél szembenézni önmagával. Nyina ezzel szemben fiatal és előtte áll az egész élet. Mikor Trigorin el akarja hagyni Arkagyinát Nyináért, a nő féltékenységből rendez jelenetet, hiszen már nem csak a színpadon, de az életben is lecseréli őt egy fiatalabb lány. Az idősödő nő kétségbeesett kapaszkodása ez.

A változó idők egyik legikonikusabb női szerepe. Egyszerre drámai és humoros, öreg és fiatal, megtestesíti mindazt, ami nőies, ahol a (szerelmes) nő és az anya közötti konfliktus mindig jelen van. Trepljov fiával való kapcsolata során általában rossz vagy hozzá nem értő anyaként értelmezhető. Óvatos anyáskodása mindig elmarad, de felnőtt fia kezét mégsem tudja elengedni. Igazán érdekessé az teszi, hogy nemcsak a kor társadalmi elvárásai ütköznek az anyaságával, hanem saját belső akarata is. A mellékletben található rövid párbeszéd talán a legpontosabban mutatja be Arkagyina anyaságának lényegét (5.sz. melléklet). Bizonyos szempontból az anya és fia között váltott mondatok nincsenek szinkronban egymással, Arkagyina éppen ott nem beszél anyaként, ahol kellene, máshol pedig lényegtelen dolgokról beszél túl sokat. Mindazonáltal a gondoskodás szándéka mégis érezhető a jelenetben (Zsigó, 2022).

Elérkeztem kutatásom egyik fontos kérdéséhez, hiszen arra is keresem a választ, hogy miképpen éli meg egy színésznő, aki anya, ezt a szerepet. Básti Juli saját életéből, érzéseiből merített, mikor ezt a szerepet megformálta, mert szerinte Arkagyina ugyanúgy lelkiismeretfurdalással küzd, ahogy ő is érzett, mikor fia kicsi volt és ő dolgozott. Ez segítette, hogy alakítása hitelessé váljon.

A Revizornak így nyilatkozott a szerepről és ezáltal az ő saját maga anyaságáról, mint színésznő: „*Meggyőződésem, hogy Arkagyinának van büntudata, amiért a fiát magára hagyta, és a színészetet elébe helyezte. Csak elhessegeti és nem rágódik rajta annyit, mint én.*” (Stuber, 2013)

2.2. *Nóra*

Az eredeti címén "Babaház" főszereplője, Nóra, feleség és három kisgyermekes anya. Karácsony táján játszódik a dráma, ahol a családnál idilli a készülődés, majd pár napon belül teljes fordulatot vesz a történet. Nóra elhagyja a férjét és a gyermekeit. Otthagyja családját, hogy ember válhasson belőle, rádöbben, hogy a saját egyéniségével szemben is vannak kötelességei. (6.sz. melléklet) A *Nóra* az első olyan dráma, amelyben a házasságot nem szerelmi bonyodalom, hanem az erkölcsi szemlélet, a világnézőkép különbözősége szakítja szét. A közvélemény - a kritikusok és a nagyközönség, elsősorban a nők - oly hevesen tiltakozott a színmű befejezése ellen, hogy Ibsen átmenetileg meg is változtatta: Nóra meggondolja magát és ott marad férjénél az igazság felfedése, a leszámolás után (Zsigó, 2022). A Nationaltiende c. lapnak írja 1880. február 17-i levelében:

„Nyomban azután, hogy 'Nóra' megjelent, berlini fordítóm (...) arról értesített, (...) hogy a darabnak egy átdolgozása jelenik meg, más befejezéssel. (...) Hogy ennek az eshetőségnek elébe vágjak, elküldtem neki egy másféle befejezés vázlatát, (...) ebben Nora nem jut el hazulról (...) Erről a változatról én magam azt írtam a fordítómnak, hogy 'barbár erőszak' a darab ellen. Tehát egyáltalán nem az én kívánságomra történik (...)" (G.Beke, é.n., pp. 171-172)

A *Nóra* egyértelműen kapcsolódik a feminista mozgalomhoz. A korszellem egyik lenyomataként robban be ez az a szabad döntés lehetőségét választó nő és anya, így a babaház élni akaró lakója egy új embertípus megtestesítője. Az irodalomtörténetből kiderül, hogy Ibsen tanulmányozta a nők helyzetével foglalkozó akkori szociológiai írásokat. Az igazi ihletet azonban közvetlenül az életből merítette. Azelőtt, hogy a darabnak nekikezdett volna, kijelentette: az igazságot kétféleképpen mérik, hatalmasoknak és kisembereknek, férfiaknak és nőknek. A készülő darab jegyzeteiben ez áll: A modern társadalom nem az emberek, csakis a férfiak társadalma. A közvetlen modell Nórához talán Laura Kieler író nő egyénisége volt; a hozzá intézett levélben írja Ibsen: *"Az a fontos, hogy azt akarjuk, amit feltétlen akarnunk kell, mert azok vagyunk, akik, s nem tehetünk másként."* (Dániel, 1966, p. 56)

Nórában a megfelelési kényszerek véleményem szerint ma is jelen vannak. Ezért is választottam ezt a témát dolgozatomnak, mert habár néha nonverbálisan, de a 21. században is találkozhatnak a nők azzal az elvárással, hogy az élet minden területén százszázalékosan teljesítsenek. A munkájában kiemelkedő legyen, otthon odaadó feleség, aki maximálisan biztosítja a családi fészek melegségét, a gyermekeivel legyen türelmes és emellett ne is hanyagolja el magát, adjon a külsejére, maradjon kíváncsi. Ezért is nyomasztó az, mikor a drámában Helmer babusgatva ellenőrzi, vajon nem evett-e felesége túl sok édességet, nem ivott-

e alkoholt, nehogy Nóra elhízzon. Mint a bevezetőben már említettem, egy nő gyermeke születésekor már nem csak önmagaként létezik, hanem úgy is, mint valakinek az édesanyja. Ez a szerep, és azok, amiket Nórára főleg a férje és környezete ráaggattak, megfojtották a nő autonóm személyiségét. Ahelyett, hogy türelmesen elviselje ezt az állapotot, mint abban a korban oly sokan, Nóra ráébred, hogy joga van a döntéshez és mer is önálló döntést hozni. Újra ember lesz, nem csak egy báb.

Ez a drámai eszmélés a darab életerejének a titka. Jellemének ezt a kikristályosodását az író apró részletekkel készíti elő; megmutatja, hogy a gyerekesség látszata mögött mekkora bátorság rejlik. Attól a pillanattól kezdve, hogy férje emberségében csalódott, Nóra egész régi világának értékrendszere átrendeződik. Az emberréválás lélektani csodáját feszült szerkezet fogja össze, a cselekményt a múlt eseményei görgetik (Dániel, 1966).

2.3. *Gruse*

Gruse figurája sugározza magából, mindazt ami jó: bizalmat, becsületet, elszántságot, tiszta szerelmet és valami zsigerien mély szeretetet, amelyet közvetlen környezete folyamatosan érez. Brecht 1944-ben kezdte írni a darabot, amikor már dúlt és pusztított a második világháború. Művészetével hitet és reményt akart nyújtani az embereknek, így papírra vetette Gruse karakterét, amellyel emlékeztetni akart, hogy van jóság a földön, még a legkilátástalanabb helyzetben is (Malik, 2020).

Számomra ma is fontos ez a gondolat. A szomszédunkban dúló háború és talán épp emiatt az önfeláldozó és megmagyarázhatatlan szeretet miatt választottam Gruse bemutatását, akire ma is szüksége lenne a világnak.

A kaukázusi krétakör anyafigurájának gyermeke csecsemő még. Ám a jegyben járó fiatal konyhalány, nem eredendően a testéből kapta, hanem magára vállalta az anyaságot (7.sz. melléklet). A legszörnyűbb helyzetekben próbálja életben tartani gyermekét. Melengeti, ételt szerez neki, beszél hozzá. Így tanít minket is, hogy az anyaság nem csak egy biológiai folyamat eredménye, hanem döntés is. Gruse anyasága elemi és ösztönös a darab elejétől a végéig. Brecht színműveit olvasva kijelenthetjük, hogy kevés alkotása végződik reménységgel, *A kaukázusi krétakör* viszont ebbe a kategóriába tartozik. A főszereplő megsejt valamit az anyaság lényegéből és ezzel az állapottal együtt nem csak az élet, de a halál is mellé szegődik. Kétszer is az élet mellett dönt: ahogy kapta Micheilt, úgy le is tud mondani róla, hiszen anyai érzései túlszárnyalják önmaga érdekeit is. (Zsigó, 2022).

Katona Kinga, a Nemzeti Színház színművésznője a 2023-ban műsorra tűzött *A kaukázusi krétakör* című előadásban játszotta Grusét, Avtandil Varsimashvili rendezésében. Mikor erről az időszakról kérdeztem, azt mesélte, hogy kislánya és az anyasága nélkül nem tudta volna olyan hitelesen megformálni ezt a szerepet, ahogy azt ma teszi. Azokat az apró gesztusokat, hogy hogy hangolódik rá Gruse Micheilre, saját életéből merített élményei segítették (3.sz. melléklet).

Volt szerencsém látni a premiert és utána napokig a hatása alatt voltam, életem eddigi egyik legnagyobb színházi élménye volt. A rendező rendkívül érzelemcentrikus előadást hozott létre és úgy csavargatja a nézők szívét, hogy közben nem használ kliséket és sallangokat. Sajátunknak éreztük Gruse hányattatásait, ami Katona Kinga nagyszerű játékának is köszönhető volt. Erősen és szívszorítóan hitelesen alakította a fiatal konyhalányt, aki az előadás végére érett asszonnyá vált.

2.4 Médeia

A negyedik anyatípusnak Euripidész drámájának főszereplőjét, Médeiát választottam, aki a lélek legsötétebb bugyraiba vezet minket. Médeiát elhagyja Iaszón, a férje, aki miatt az asszony számtalan áldozatot hozott. Otthagyta a hazáját, apját és még saját öccsét is megölte. Ezért Korinthuszba kellett menekülniük. Iaszón új élettársa, a korinthuszi királylány megelégedi a barbár asszont, ezért gyerekeivel együtt száműzi őket a városból. Médeiát megalázzák és elárulják, ezért bosszút forral. Szinte felfoghatatlan az a düh, féltékenység és harag, ami végül arra készteti az elhagyott feleséget, hogy megölje férje új feleségét, annak apját és a saját két gyermekét. A nő összeomlásának végstádiuma, hogy mire is képes egy ember, a szemünk előtt bontakozik ki (Kékesi, 2008).

A drámairodalom számos műve foglalkozott azzal, mi vezethet rá valakit arra, hogy kioltsa embertársa - vagy akár talán családtagja – életét. Milyen reakciók mehetnek végbe az elméjében, hogy erre a végzetes döntésre jusson? Gyakran, mikor gyilkosság hírének közli a televízió, a bűncselekményt elkövető személyről úgy vélekednek, hogy soha nem nézték volna ki belőle ezt a szörnyűséget, hiszen egy szelíd, jámbor ember volt. Georg Büchner is ezt a kérdést feszegeti *Woyzeck* című művében, ahol a főszereplő élettársát, gyereke anyját öli meg. Büchner így fogalmazott főhőséről: „*Mélységes szakadék az ember és én szédülök, ha belepillantok.*” (Kornya, 2019)

A Nemzeti Színházban Eirik Stubø állította színre Euripidész művét 2019-ben, Szűcs Nelli főszereplésével, aki szintén két gyermek édesanyja. A színésznő szerint Médeia szörnyű

tettében a szeretet is megmutatkozik. Inkább saját kezével öli meg két fiát hirtelen, mintsem hagyná, hogy a kegyetlen világ szép lassan fojtsa meg őket (8.sz. melléklet). Habár hallott színésznőkről, akik nem vállalták ezt a szerepet, ő meghatározó lépésként tartja számon ezt az előadást az életében. Szerinte Médeia sokszínű és sokrétű egyéniség, akit pont ezért nehéz megformálni és ráérezni jellemének lényegére, de ha sikerül, mély érzéseket és gondolatokat ébreszthet a nézőben (Sümegei, 2019).

Szűcs Nelli *Médeia* figurája engem is elkápráztatott, mikor láttam az előadást. Szépen és finoman, mégis tűpontosan járja be azt az ívet, ami egy sértett asszonyból kegyetlen gyerekgyilkossá változtatja a főszereplőt. Az előadás jelentősen szövegcentrikus, nincsenek színes jelmezek és grandiózus díszlet, így minden figyelem a színészek által mondott szövegre és a mimikájukra korlátozódik, Szűcs Nelli azonban végig fenntartja az érdeklődést.

Egy legendás Médeia-előadás Zsámbéki Gábor rendezésében került színre 2004-ben a Katona József Színházban, Fullajtár Andrea főszereplésével, aki a legjobb női főszereplő kategóriájában elnyerte a Színikritikusok díját (Kékesi, 2008). A legérdekesebb ebben, hogy a színésznő ezzel a szereppel tért vissza fia születése után. A Fedél Nélkül-ben megjelent interjújában így beszélt erről az időszakról: *„A Médeia is egészen más kihívás lett volna, ha nem születés után kellett volna felkészülni rá. Szoptató anyukaként eljátszani, hogyan öli meg Médeia a saját gyermekeit... A magánéleti boldogság és a színpadi feszültség ellentmondása komoly megpróbáltatásokat okozott. Nem volt könnyű elérni, hogy otthon teljes értékű anya, a darabban teljes értékű színész legyek. Azt nem is vállaltam, hogy nyílt színen történjen meg a gyerekgyilkosság.”* (Odorik, 2019)

Számomra ez teljesen abszurdnak és szürreálisnak tűnik, hogy a gyermekem születése után közvetlenül egy ilyen nehéz szereppel térjek vissza dolgozni. Hogy lehet az életadás után az élet kioltását megjeleníteni? Nem egyszer hallottam, hogy ha a színész belép a próbaterembe, a külvilágot az öltözőben hagyja és csak munkája végeztével, távozáskor akassza csak azt le a szöggről. Friss anyukaként, egy ennyire új élethelyzet megtapasztalásakor minden bizonnyal dolgoznak a hormonok, amik az érzelmeinkre is hatnak, amik meghozhatják azt az állapotot, amit a *Médeia* színésziileg megkíván, de hogy ennyire erős kontrasztban legyen az otthoni és a színházi életem, azt most ebben az élethelyzetemben nehezen tudom elképzelni.

3. Egy színésznő anyává válása, az anyaság és a színház összehangolása

Eltérő véleménnyel és állásponttal találkoztam arról, hogy a színésznők hogyan állnak az anyasághoz. Vannak, akik vállalták ezt a szerepet és a színház mellett a mindennapjaik részévé vált a folyamatos lelkiismeretfurdalás, aggodalom és a végtelen szervezés, de mindezek mellett persze szívmengető mosollyal az arcukon beszélnek arról, hogy mennyire csodálatos anyának lenni. De akadnak olyanok is, akik nem kívánják ezt megélni, mert úgy gondolják, hogy egy gyermek mellett nem marad kellő energiájuk és idejük a hivatásukra.

3.1. Interjúk kiértékelése

Ahogy már a bevezetőben is említettem, ez a téma igen szubjektív, ezért elengedhetetlennek tartottam, hogy én magam is utánajárjak néhány színésznő személyes anyaság-történetének. Elsősorban a gyermektervezés tudatosságával kapcsolatban kérdeztem őket, amire Krajcsi Nikolett és Katona Kinga hasonlóan válaszoltak. Mindkettőjük átgondoltan kezdte a családtervezést, figyelembe vették a színházi munkáikat, szerepeiket és természetesen az anyagiakról is gondoskodtak (1.sz., 3.sz. melléklet). Ellenben Szalai Katalinnal, akinek a várandóssága korábban következett be, mint ahogy azt előzőleg tervezte. Negyedéves egyetemi hallgatóként rengeteg dolgot kellett átszerveznie, nem csak egyénileg, de osztályával együtt is, hogy a diplomamunkáját be tudja mutatni. Jelenleg is kérdéses, melyik társulathoz fog tudni elhelyezkedni a későbbiekben (2.sz. melléklet).

Arra is válaszoltak, milyen élmény volt a terhességük alatt próbálni, vagy éppen játszani. Katalin úgy fogalmazott, rettentő jó „alapanyagnak” érezte magát a próbák során, mivel a várandósság során felszabadult hormonok miatt sokkal érzékenyebben reagált az őt érő ingerekre. Sokkal robbanékonnyabb volt és az érzelmek természetesen és gyorsabban törtek elő belőle. Viszont egy korábbi előadásban, amiben játszott, karaktere erőszak áldozata lesz, amit ebben az állapotában eljátszani Katalinnak rendkívül megterhelő volt (2.sz. melléklet). Kinga, mikor kislányát várta, szakmailag is a helyén érezte magát, így meggyőződése, hogy Zelkára is hatott ebből fakadó boldogsága (3.sz. melléklet). Erre a kérdésre mégis Nikolett adta a számomra legérdekesebb választ, ugyanis férjével, Mészáros Tiborral megalkották a *Kismama-kaland: 280 nap alatt a pocak körül* c. előadásukat, hogy lebontsák a terhesség körül keringő tévhiteket és tabukat, mindezt humorral fűszerezve (1.sz. melléklet).

Visszatérésük a színházba különbözően zajlott mindhármuknál. Kinga csak 3 hónapot volt otthon kislányával, utána kezdett visszakapcsolódni a munkába (3.sz. melléklet). Nikolett mindhárom gyermekénél kivárta a féléves időszakot, ezután tért vissza, először csak kisebb szerepekben (1.sz. melléklet). Mikor Katalint erről kérdeztem, ő azt válaszolta, pillanatnyilag nem tudja, mikor akar újra játszani, és hol, mivel nincs állandó munkahelye, de most gyermekét gondozza és addig szeretne otthon maradni vele, amíg az óvodáskort el nem éri (2.sz. melléklet).

Mivel Kinga és Nikolett is dolgoznak a gyermeknevelés mellett, figyelnek arra, hogy munkájuk miatt gyermekeik ne sérüljenek. Szabadidejüket igyekeznek úgy beosztani, hogy minőségi időt töltsenek együtt családjukkal, ugyanakkor vallják, hogy nem feltétlenül káros, ha rajtuk kívül mások is vigyáznak a gyerekekre. Mindketten azt állították, gyermekeik nyitottabbak és közvetlenebbek lettek azáltal, hogy sok ember vette őket körül (1.sz., 3.sz. melléklet).

A testi és lelki változásokról Katalin úgy fogalmazott, hogy ő inkább „belül” változott, mivel a terhessége előtti testalkatát szinte azonnal visszanyerte. Sokkal érettebbnek érzi magát, egy új oldala nyílt meg, ami majd színpadi játékát is színesítheti (2.sz. melléklet). Nikolett is szerencsés alkat, de elmondása szerint itt kezdődnek a kompromisszumok: lehet, hogy a gyermekszülés okozta testi változások miatt megy el egy szerep mellettünk, de ezt el kell fogadni (1.sz. melléklet). Kinga tudatosan figyelt arra, hogyan étkezik a várandóssága alatt, és Zelka születése után szép lassan visszatért a rendszeres mozgás is az életébe (3.sz. melléklet).

Három különböző helyzetben lévő édesanyjával beszélgettem, de arról mindhárman egybehangzóan nyilatkoztak, hogy életük legintenzívebb változásán mentek keresztül és teljesen átértékelődött az életük az anyasággal (1.sz.,2.sz.,3.sz. melléklet).

3.2. Büntudat

Kutatásaim során olvastam néhány színésznőről, akik nehéz szívvel gondolnak arra az időszakra, mikor gyermekeik kicsik voltak és nagy szükségük lett volna az édesanyjukra. Básti Juli a Magyar Narancsnak nyilatkozott erről az időszakról: legnagyobb fia korai éveiben a színművésznő a Katona József Színház tagja volt, ami akkor élte legfényesebb korszakát. Külföldi turnékra jártak, két-három hónapot is távol volt a gyermekétől, aki gyakran lebetegedett anyja hiányától. Ebből okulva másik két fia mellett igyekezett tartani az egyensúlyt a színház és az anyaság között (Szentgyörgyi, 2015).

Ennek ellenére úgy érzi, hogy ha a színésznő elnyomta volna benne a gyermekvállalás iránti vágyat, elégedetlennek érezné magát és hiányos lenne az élete. Ráadásul a gyermek születésével temérdek új érzés és érzélem párosult, amit a színpadon hitelesen át tud adni (Stuber, 2013).

Országunk másik kiemelkedő színművésznője, Udvaros Dorottya helyzete jóval összetettebb. Szintén színésznő édesanyjának, Dévay Camillának se volt ideje a gyermeknevelésre, ezért lánya úgy érzi, soha nem bocsátott meg igazán édesanyjának, amiért neki mindig hivatása volt az első. Mikor szülei a békéscsabai színháznál dolgoztak, ő egy tucatnyi idegen családnál élt, ahonnan egyszer-kétszer bosszúból meg is szökött. Elmondása szerint nem volt olyan édesanyja, amelyet szeretett volna. Fia, Gyöngyösi Máté születése után tudatosan törekedett arra, hogy másmilyen legyen, mint amilyen az ő anyja volt, de mivel nem volt előtte minta, ez nem sikerült maradéktalanul és folyamatosan gyötri a büntudat, hogy nem tudott Mátéval elég időt tölteni. Ráébredt, hogy ugyanúgy nem tudja fiát rendesen nevelni, ahogy az édesanyja sem tudta őt. *„Néha annyira fáj, hogy belehalok.”* (Tukacs, 2017)

Pelsőczy Réka, a Katona József Színház színművésznője 18 éves korában szülte a fiát, Kristófot. Fiatal anyukaként kezdte a Színművészeti Főiskolát és sosem hivatkozott a kisfiára, hogy hiányozzon, állandóan dolgozni akart és bent akart lenni a színházban, sokszor nem volt otthon a gyermekével. *„Nem minden nap ezzel kelek, de vannak időszakok az életben, amikor ez nagyon durván támad, hogy én ezzel a lehetőséggel nem éltem és sokszor nem voltam ott, mikor a fiamnak szüksége lett volna rám. Ez borzasztó.”* (Tóth, Marossy, 2019)

Habár sokszor mondják, hogy nincs ideális vagy nem ideális időpont a gyermekvállalásra, néhány esetben ez egyáltalán nem ilyen egyszerű. Krajcsi Nikolett, a kaposvári Csiky Gergely Színház művésze úgy fogalmazott, hogy szerinte egy színésznő legtöbbször akkor dönt a családalapítás mellett, miután már nyomot hagyott a szakmájában is és ha a színpad iránti vágyán felülkerekedik az anyai ösztön (1.sz. melléklet).

Polónyi Gyöngyi főiskolás korától minden este színpadon volt és sorra halmozta a sikereket, a színház körül forgott az élete, ezért később több terhességmegszakításon esett át. *„...a fontossági sorrendben az első, a második és a harmadik helyen a pálya, a színház, a szerep. És abortuszok. Abortusz, mert túl korai, abortusz, mert még nincs lakás, abortusz, mert a legszebb szerepek mehetnek el mellettem, ha nem vagyok jelen.”* (Ferenczi, 2001, p. 103)

Én magam úgy érzem, nem kell a végletekig várni a legjobb szerepekre és a még jobb életkörülményekre, mert elmegy mellettünk az élet, de véleményem szerint nem ideális egy fiatal színésznőnek rögtön a pályája elején gyermeket vállalnia. Ha én most ebben a helyzetben lennék, nem feltétlenül a boldogság lenne az első reakcióm, sokkal inkább a pánik, hogy mi lesz velem és a színházi munkáimmal a későbbiekben.

Ezért is tartottam fontosnak és kézenfekvőnek Szalai Katalint megkérdezni a bennem felmerülő aggályokról ezzel kapcsolatban. Ő maga is még egyetemi hallgató és kislánya korábban érkezett, mint tervezte. A gyermeknevelés jelenleg minden pillanatát lefoglalja és ideje sincs azon gondolkodni, mikor térjen vissza dolgozni, sőt még arról sincs konkrét megállapodás, hogy a szakmai gyakorlatát hol fogja tölteni. Számára a jövő igen bizonytalannak tűnik. (2.sz. melléklet).

Hernádi Judit megdöbben, mikor lánya, Tarján Zsófia egy interjúban arról beszélt, utólag sérelmezi azt, hogy esténként édesanyja nem volt vele otthon. A munkája része volt, hogy ilyenkor a színházba vagy egy televízióstúdióba menjen, hogy elartsa a családjukat. A színésznő közösen írt könyvükben kifejti, mennyire dühös, hogy mindenki meg akarja mondani, mit *kell* egy anyának csinálnia. Ha éppen elfoglalt volt, mindig gondoskodott arról, hogy Zsófinak legyen felügyelete, társasága, de amikor módjában állt, az összes szabadidejét lányával töltötte. Hernádi szerint tény, hogy több időt tölthettek volna együtt, később részben ezért döntött a szabadúszás mellett. 30 éves volt, mikor kislánya megérkezett és éppen akkor a színházból is elvágódott. „*Akkoriban legalább huszonnyolcszor játszottam egy hónapban (...) és ebből a huszonnyolc fellépésből körülbelül hat volt olyan, amiről úgy gondoltam, hogy igen, ez az enyém, ezt nagyon szeretem.*” (Hernádi-Tarján, 2021, p. 159) Arra gondolt, hogy ha már kislánya nagyobb lesz és felteszi a kérdést, hogy anyukája szereti-e az aznap esti feladatát és a válasz nemleges, akkor hogyan érti majd meg, hogy miért nem marad otthon inkább vele? (Hernádi-Tarján, 2021)

3.3. Örömök

Nem csak a büntudatról lehet olvasni, számtalan pozitív történetet és tapasztalatot osztanak meg a színművésznők az anyasággal kapcsolatban. Kováts Adél, a Radnóti Színház igazgatója több alkalommal beszél nyíltan lányáról, Kováts Laura Rozáliáról. Az ő kapcsolatuk egy kissé különlegesebb, mivel Laura koraszülöttként jött a világra és születése után számos életmentő műtéten esett át. „*Amit Laura hozott nekünk, az minden tekintetben elmélyítette a gondolkodásomat, az érzéseimet. Egyrészt elfogadóbbá és toleránsabbá tett, más tekintetben erősebbé tett. Bizonyos esetben pedig meg is kellett keményíteni magamat.*” (Bethesda, 2014) Egy gyermek érkezése felforgatja a szülők életét, főleg, ha speciális ellátásra szorul. Egy ilyen helyzet mindenképpen arra sarkall egy nőt, hogy gyermekéért kitartsa a végsőig, ezáltal felfedezve, mennyi erő lakozik benne.

Véleményem szerint Kováts Adél jellemét szilárdította az, hogy Laurát gondozza, nem véletlenül hazánk egyik legnívósabb színházának az igazgatója – ráadásul nőként!

Császár Angela már elmúlt 40 éves, amikor kislánya megszületett. Ferenczi Andrea interjúsorozatában butaságként utal a döntésére, hogy eddig várt. Úgy tartja, hogy egy gyermektelen színésznő legfeljebb egy múzeum lakója lehet csak a későbbiekben, a neve elhalványul egy idő után, ahelyett, hogy utódai vonásaiban és gesztusaiban élne tovább. *„Nem tudtam, milyen érték egy gyerek. Minőségi változás a színésznő gondolkodásában. Értékátrendeződés a nő életében. (...) A gyerek olyan élmény, amely semmivel nem pótolható, sem a csodás főszerepekkel, sem a pálya nagyszerű kritikáival.”* (Ferenczi, 2001, p. 50)

Nagy-Kálózy Eszter arról vallott, hogy nem akarja magában a színésznőt és az anyát kettéválasztani, hiszen mindkettő ő. Úgy érzi, gyermekei arra ösztönzik, hogy még jobban teljesítse a hivatását. *„Tízről kettőig és este hattól tizenegyig színésznő vagyok, a fennmaradó időben feleség és anya. Nekem ez a feladatom, ezt kell jól megoldanom.”* (Ferenczi, 2001, p. 98)

Az anyalét és a művészet közti egyensúlyozás nem egy modernkori probléma, mindig is jelen volt. Blaha Lujza, aki hazánk egyik legnagyobb primadonnájaként ismert, éppen olyan odaadóan létezett otthonában is, mint a színpadon. Anyai figyelmessége és gyöngédsége határtalan volt, két gyermekét, Sándort és Sárিকát rajongásig szerette, ő maga dajkálta és nevelte őket. *„...egyik kezében a szerepét tartotta, a másikkal pedig velük játszott, (...) gyönyörködött a zavartalan gyermeki boldogságban.”* (Kéry, 1896, p. 90) Évek múltán viszont a nemzet csalóánya a naplójában anyai kétségbeeséséről is írt. Eleve összetűzésbe került lányával, mikor Sárिका felfedte neki szándékát, miszerint színésznő szeretne lenni. Anyja féltette a keserű csalódásoktól, amiket ez a pálya rejt magában. Debrecenben, mikor Sári először lépett édesanyjával együtt egy színpadra, Blaha Lujza rettenetesen féltette, a szíve irtózatot tempóban vert, ennek ellenére lánya remekül szerepelt. Ezután Blaha is elismerte, Sárिकának a színpadon lett volna a helye a későbbiekben is és talán nem vált volna belőle elsőosztályú primadonna, de jó segédszínésznő lett volna, aki mindig meg tudta volna keresni a kenyerét. Naplójában azt írta, lánya nem sokat jár már el hozzá és kapcsolatuk igen felszínes. *„Nagy Isten, mennyire szerettem ezt a gyereket! Az uram azt mondja, hogy talán túlságosan is. Nem kellett volna annyit kényeztetni, annyira engedni a szeszélyeinek, nem kellett volna belőle princesse-t nevelni...”* (Blaha, 2016, p. 186)

Láthatjuk, lelkiismeretfurdalása úgy is lehet egy anyának, ha gyermekének mindent megad. Így is számot vet magában, hogy talán lehetett volna másképp, jobban csinálni. Hol van hát a tökéletes egyensúly, létezik-e olyan? Azt gondolom, sokszor elfelejtjük azt, hogy nem az együtt töltött idő mennyisége, hanem annak minősége számít igazán.

Sokan megütköznek azon, hogy a színésznők viszonylag korán térnek vissza a munkahelyükre gyermekvállalás után és véleményem szerint itt gyökerezik az a büntudat, amiről néhányan azt állítják, később elviselhetetlenné tud válni. Viszont interjúim során egy rendkívül fontos kérdésre kaptam választ, hogy ezt a gyermek pozitívan is megélheti. Krajcsi Nikolett és Katona Kinga is úgy vallják és tapasztalják a gyermekeiken, hogy ha az édesanya a helyén van és a gyermek azt látja, hogy anyukája boldog, ha dolgozhat és ha játszhat, akkor otthon is türelmesebb és kiegyensúlyozottabb lesz a légkör, ezzel is igazolva Vekerdy Tamás feltevését, miszerint, ha az édesanya elégedett, a gyermeke is az lesz (Vekerdy, 2017).

Ráadásul színésznői minőségükben is hatalmas változást hozott a gyermekvállalás. Sokkal lazábbnak és felszabadultabbnak érzik magukat a színpadon – és görcsök nélkül kétségkívül könnyebb „jól” játszani. (1.sz., 3.sz. melléklet)

4. A gyermekek szemszöge

A következőkben szeretném azt vizsgálni, miképpen alakul a gyermekek személyisége, élete, ha egy színművész édesanya mellett nőnek fel. Popper Péter elég sötét kórképet fest a színművészek gyermekeiről. Szerinte édesanyjuk hiányát anyagi javakkal próbálják a szülők pótolni, mert az érzelmi intimitás nem létezik az életükben. Ezért később nehezen fognak beilleszkedni a társadalomba és ebből fakadó bizonytalanságukat káros szenvedélyekkel enyhítik (Popper, 2000). Remélhetőleg nem ennyire súlyos a helyzet, és az is tagadhatatlan, hogy a gyermekek különleges, élménydús környezetben cseperednek fel, amelyek pozitív hatással lehetnek életükre.

„Ha valaki egy híres színésznő lányának születik, (...) akkor talán törvényszerűen más lesz a gyerekkora, mint a többieké.” (Hernádi-Tarján, 2021, p. 11)

4.1. Különös gyermekkor

Sok színművész gyermeke számol be arról, hogy felnövésük időszaka nem éppen hétköznapiak mondható, mindennapjaikat leginkább a színház falai között töltötték. Csiszár Virág, Kubik Anna lánya – akivel interjút is készítettem – szép emlékeket őriz gyermekkorából, mikor szülei rendszeresen magukkal vitték a fellépéseikre, még a színház illatára is emlékszik a mai napig. Elmondása szerint édesanyja a születése után 10 hónapig nem vállalt semmit, fokozatosan állt vissza a munkába, de olykor így is hiányolta édesanyját esténként. Később, mikor idősebb lett, néha bement a színházba, ahol Kubik Anna két felvonás közt kikérdezte a leckét és segített a házi feladat megoldásában (Hulej, 2022).

Gyöngyösi Máté, a fentebb már említett Udvaros Dorottya fiát kisebb korában rendkívül rosszul érintette, hogy bármikor, mikor kiléptek az utcára édesanyjával, mindenki őket nézte és nem értette, hogy miért. A másik nehézség, amivel meg kellett küzdenie, az az anya és a színésznő különválasztása, ami Máténak, viszonylag későn, 30 évesen sikerült. Addig számtalanszor összezavarta, mikor édesanyja „hazahozta” a színházat és ha éppen aznap este egy arrogáns személyt alakított, otthon is hajlamos volt így viselkedni. *„Rajongok az ő művészetéért, de most minden elfogultság nélkül – azóta, amióta szét tudom választani az anyaszerepet és a színésznő szerepet. Most már teljes mértékben tudom színésznőként nézni a színpadon, elvonatkoztatva attól, hogy én a fia vagyok, és ő az anyukám.”* (Schäffer, 2016)

Az előzőkben arról is írtam, hogy Udvaros Dorottya rettenetes lelkiismeret-furdalással küzd, hogy míg fia kicsi volt, ő folyamatosan dolgozott. Máté tudja, hogy édesanyja, hogy érez és egyszer szakember segítségét is kérték ebből származó konfliktusaik megoldásában. Értékeli Udvaros igyekezetét, hogy utólag mindent bepótoljon, de meggyőződése, hogy ez egy 30 éves férfinál már nem lehetséges (Schäffer, 2016).

Csiszár Virág interjújában azt állította, neki ez a különleges gyermekkor volt a természetes, ebbe nőtt bele és szülei nem a klasszikus gyermeknevelési módszereket követték. Nem került mindig este nyolckor ágyba és gyakran bébiszitter vigyázott rá, de visszatekintve

nem látja úgy, hogy ebből neki bármilyen problémája származott volna, sőt, majd, ha anya lesz, ő sem szigorú szabálykeretek közt szeretné nevelni a gyermekét. Mindemellett büszke édesanyjára és valahányszor megnézi őt színpadon, vagy filmben, örömmel látja, mennyire kiteljesedik a hivatásában (4.sz. melléklet).

4.2. Egyensúly

Tarján Zsófia, csakúgy, mint édesanyja, Hernádi Judit, szintén előadóművész. Az évek alatt megterhelően nehéz volt számára, hogy kilépjen anyja árnyékából és a kapcsolatuk minősége is napról-napra változott, rögzös út vezetett a mostani egyensúly eléréséig. Mindig is szeretett volna felnőni Hernádihoz, már kiskorában is ő volt a példaképe. Állítása szerint volt az életében egy időszak, mikor szántszándékkal nem nézte meg édesanyja bemutatóit, mivel nem akart azzal szembesülni, hogy ő, mint művész, mennyire nem tart még sehol és hogy talán egyetlen színpad közelébe sem fog jutni. Arról is beszámol, hogy az iskolában mindig többet vártak el tőle édesanyja miatt, ezért hosszú ideig szorongott a tanulástól is és úgy érezte, hogy neki mindig hatszoros munkát kell befektetnie mindenbe, hogy elismerjék. Irodalomórákon is háttérbe húzódott, mert úgy vélte, úgysem tudna felolvasni úgy egy verset, ahogy az édesanyja (Hernádi-Tarján, 2021).

Egy közös munka, *A színésznő lánya* című darab indította el Hernádi Juditot és Zsófit, hogy sok idő után egyensúlyba kerüljenek és visszakapják egymást. Zsófi rájött, hogy anyjára milyen nagy mértékben lehet támaszkodni a színpadon, mert precíz és végtelenül szorgalmas. Megtapasztalta, valóban mennyi munkát kell befektetni egy próbafolyamatba és hogy mennyi figyelmet és odaadást követel ez a szakma, így részben megértette, édesanyjának miért kellett olyan sokat dolgoznia, mikor ő kisebb volt. Ez a darab hozta meg az áttörést kettőjük kapcsolatában: „...huszonhárom évesen végre megszületett bennem az ősbizalom anyám iránt.” (Hernádi-Tarján, 2021, p. 32)

Gyöngyösi Máté is beszámol arról, hogy alkalomadtán nehéz anyja mellett érvényesülni, a színházi közegen kívül is ő a társaság lelke, száz fokon ég és ilyenkor Máténak is nehezebb kifejeznie magát. De mióta már külön tudja választani az anyát és a színésznőt, mindig megnézi Udvaros Dorottyát a színpadon. „Nagyon szeretem, ahogy énekel. Mégis, régen, ha otthon gyakorolt, pofákat vágtam. Aztán a színpadon elvarázsolt. Ahogy mozog, ahogy néz, nevet néha, kiszól – az egész performanszát szeretem.” (Schäffer, 2016)

Véleményem szerint, ha valaki művész szülők gyermekének születik, nem hagyományos keretek közt fog felnőni, temérdek inger és élmény éri őket egészen kicsi koruktól kezdve. Habár az én édesanyám zeneművész és nem is járt el dolgozni minden este, én is vágytam arra kisebb koromban, hogy hétköznapi életet éljünk. Kertes házban lakjunk, ő vigyen és hozzon az iskolából minden nap, esténként főzzön valami finom vacsorát és ahelyett, hogy a zongora mellett gyakorolna, játsszon velem. Ma már úgy érzem, nem cserélném el a gyermekkoromat semmiért, hiszen felejthetetlen élményeket gyűjtöttem, rengeteg helyre utaztam vele, míg ő koncertet adott, én az öltözőjében játszottam és sok emberrel találkoztam, ami a későbbi kapcsolatépítéseimben is segített, közvetlen emberré váltam. Kicsiként nekem is zavarbaejtően furcsa volt néznie őt a színpadon, összezavart, hogy otthon nem úgy beszél, mint ahogy közönséghez szól. Ahogy nőttem és beleláltam a világába, ez már egyáltalán nem zavart és már tudom úgy nézni, mint művészt, de ez nem ment egyik napról a másikra. Így, hogy most már én magam is művészettel foglalkozom, értem az ő ritmusát is, amit a munkája diktál. El kellett telnie pár évnek, hogy én is úgy szóljak édesanyámhoz, ahogy Tarján Zsófia Hernádi Judithhoz:

„Te nekem mindig ugyanaz az ember vagy, akár a színpadon állsz, akár otthon vagyunk. Te vagy az anyám.” (Hernádi-Tarján, 2021, p. 31)

5. Összegzés

Ahogy elkezdtem kutatni ebben a témában, egyre nagyobb kíváncsisággal és izgalommal fordultam az anyaság és a gyermekvállalás kérdése felé. Ahogy Básti Juli is fogalmazott egyszer: *„Nőként belém van kódolva, hogy életet adjak.”* (Szentgyörgyi, 2015)

Az én fejemben is átfut időről időre a gondolat, hogy vajon hogyan élném az életem, ha lennének gyermekeim. Minden nőnek, a színésznőknek az életében is eljőhet egy pillanat, mikor ez a vágy hatalmasabb lesz mindennél: a pályánál, a szerepnél, a színháznál. Ellenben azzal, hogy számtalan gyönyörűséget rejt magában az anyaság, kulcsfontosságú a tudatos szervezés nem csak a gyermek tervezésekor, hanem a születése után is és ehhez kétségkívül szükség van a családtagok, ismerősök segítségére. Az édesanya elviheti időnként gyermekét a munkahelyére, ami számos izgalmat jelenthet neki, így egyúttal bevezetheti a színház csodás és rejtélyes világába. Ám a gyermekvállalás dilemmájában egy fiatal színésznő elképzelésem szerint úgy találhatja meg a kényes egyensúlyt, ha munkája mellett a gyermekével otthon együtt töltött idő alatt megszűnik színművész lenni, csak és kizárólag anyaként létezik.

Jászai Mari nyilatkozta egyszer, hogy nincs jelentéktelenebb egy színpadon kívüli színésznőnél, hiszen a színpadon mindent megmutathat magából, ami szép és ami tudás, de otthon nem érdemes folytatni a színházat, mert úgy már nem marad benne semmi érdekes (Gajdó, 2003).

Interjúim készítése során csodaszép gondolatokat osztottak meg velem alanyaim, anyaságukkal kapcsolatban. Katona Kinga szerint ez a szeretetnek egy olyan formája, amit nem lehet magyarázni. Mindig lesz valami, amit várni lehet, a következő szerepet, az esküvőt, a harmincat, de élni, és ezáltal életet adni sosem szabad elfelejteni. Krajcsi Nikolett úgy fogalmazott, kompromisszumokkal jár az anyaság és néha áldozatokat kell hozni, de semmiképpen sem érdemes kihagyni. A büntudat és a lelkiismeretfurdalás azon érzelmek közé tartozik, melyek az anyasággal egy nő mellé szegődnek és mindig is jelen lesznek, néha felerősödnek, olykor elhalványulnak.

A legérdekesebb és a legmeggyőzőbb gondolat az volt számomra, amelyről mindketten beszámoltak: miután anyák lettek, lazává és könnyeddé váltak színházi szerepeikben. Bár fontosak a visszajelzések a rendezőtől, a színész kollégáktól, azonban az életükben már van egy sokkal értékebb dolog ennél és ez felszabadító erővel bír a színpadon is (1.sz., 3.sz. melléklet).

Kutatásaim során arra az álláspontra jutottam, hogy nem érdemes az anyai ösztönt elnyomni a színésznőnek, hiszen ahogy említettem, az anyasággal rengeteg érzelm és érettség párosul, ráadásul a nőiségnek egy olyfajta kiteljesedése, ami művészi minőségünkben is megmutatkozhat.

Ezekre a gondolatokra reflektálva Libby Purves író szavaival zárom dolgozatomat.

„Ne legyünk tökéletes anyák, nem is tudunk azok lenni, ne szorongjunk, ne görcsöljünk ezen. Éljük úgy, mintha többé-kevésbé normális emberek lennénk. Az élet nehéz, és együtt küzdjük magunkat végig ezen a gyerekeinkkel. Nem tökéletesnek, nem zseniálisnak kell lenni. Amikor lehet, jelen kell lenni. Kongruensnek, önmagammal azonosnak kell lenni.” (Purves, ford. Lázár, 1997, p. 214)

Bibliográfia

Könyvek:

- BLAHA Lujza (2016): *Életem naplója*. Szépmíves Könyvek, Budapest, 272 p.
- BOWLBY, J. (1969): *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. (1982, 2nd edition). Hogarth Press, London.
- DÁNIEL Anna (1966): *Ibsen*, Gondolat Kiadó, Budapest, 120 p.
- FERENCZI Andrea (2001): *Arcok és szerepek*. Harmat Kiadói Alapítvány, Budapest, 157 p.
- GAJDÓ Tamás (2003): *Dívák, primadonnák, színésznők. Jászai Mari – Fedák Sári – Karády Katalin*. Ernst Múzeum, Budapest, 215 p.
- G. BEKE Margit (é.n.): *Henrik Ibsen levelei (ford.)* Fővárosi Könyvkiadó, Budapest, 239 p.
- HERNÁDI Judit – TARJÁN Zsófia (2021): *Ne maradjon kettőnk között*. Open Books, Budapest, 306 p.
- JUNG, Carl Gustav (1997): *Gondolatok az apáról, az anyáról és a gyermekről*, Kossuth Kiadó, Budapest, 118 p.
- KÉKESI Kun Árpád (2008): *Színházi kalauz*. Saxum Kiadó Kft. Budapest, 790 p.
- KÉRY Gyula (1896): *Blaha Lujza élete*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 160 p.
- POPPER Péter (2000): *Színes pokol*, Saxum Kiadó Kft; Budapest, 158 p.
- PURVES, Libby (1997): *Hogyan ne legyünk tökéletes anyák?*, (ford. Lázár Júlia) Gabo Kiadó, Budapest, 222 p.
- VEKERDY Tamás (2017): *Belső szabadság*, Kulcslyuk Kiadó Kft., Budapest, 252 p.

Drámák:

- BRECHT, Bertolt: *A kaukázusi krétakör*, ford. GARAI Gábor, Budapest: Európa Könyvkiadó, 1985.
- CSEHOV, Anton Pavlovics: *Sirály*, ford. MAKAI Imre, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1988.
- EURIPIDÉSZ: *Médeia*, ford. RAKOVSKY Zsuzsa, Budapest, Katona József Színház, 2005
- IBSEN, Henrik: *Nóra*, ford. NÉMETH László, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1987.

Törvények:

- 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól
- 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról
- 2005. évi CXX. törvény az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról
- 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

Újságcikkek, tanulmányok:

- BALÁZS István (szerk.) (2011): *A koragyermekkorai fejlődés természete, fejlődési lépések és kihívások*. – Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. 388 p.
- BALUJA Petra (2020): „*A sűrített nő: A színésznők társadalmi helyzetének vizsgálata a vidéki kőszínházakban*”, Socio.hu Társadalomtudományi Szemle, 10 (4), pp. 39-59 <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2020.4.39> [letöltve: 2023.04.30]
- BLASKÓ Zsuzsa (2008): *Az anya korai munkavállalásának hatásai a gyermek pszichés fejlődésére. Szakirodalmi áttekintés*. In: Demográfia, (51. évf.) 2-3 sz. 259-281. old.
- BRADLEY, R. H. – CALDWELL, B. M. – ROCK, S. L. (1988): *Home environment and school performance: A ten-year follow-up and examination of three models of environmental action*. Child Development, 59. 852–867 p.

- GRAVEN, S. N. (2004): *Early neurosensory visual development of the fetus and newborn*. Clinical Perinatology, 31 (2), 199–216. p.
- GUNNAR, M., BARR, R. (1998): *Stress, early brain development and behavior*. Journal of Infants and Young Children, Lippincott. 1–14. p.
- PERRY-Jenkins, M. – REPETTI, R. L. – CROUTER, Ann C. (2000): *Work and Family in the 1990s*. Journal of Marriage and the Family, 62. 4. 981–998. p.

Online tartalmak:

- BETHESDA Kórház Alapítvány (2014): *Anyák Napi beszélgetés Kováts Adél színművésznővel*, Bethesda Gyermekkórház Alapítvány, <https://bka.hu/beszelgetes-kovats-adel-szinmuvesznovel/> [letöltve: 2023.04.13.]
- D. MAGYARI Imre (2015): „*Tetszik, nem tetszik, ez az élet...*” Csehov: Sirály-Katona József Színház, Criticai Lapok online, <https://www.criticailapok.hu/43-2016/39011-tetszik-nem-tetszik-ez-az-elet> [letöltve: 2023.04.18.]
- DR. S. I (2013): *A túlzott magzati stresszhatás felnőttkori hangulatzavarokat okozhat* Orvostovábbképző Szemle online, http://otszonline.hu/cikk/a_tulzott_magzati_stresszhatas_felnottkori_hangulatzavarokata_ozokozhat [letöltve: 2023.05.03.]
- D. TÓTH Kriszta (2020): *Elviszlek magammal*, WMN, <https://www.youtube.com/watch?v=vs8VWnqKuD8&t=1428s> (22:20) [letöltve: 2023.04.08]
- Fizetések.hu (2023): <https://www.fizetesek.hu/fizetesek> [letöltve: 2023.05.02.]
- HULEJ Emese (2022): *Mateklecke az öltözőben – Csiszár Virág – Kubik Anna és Csiszár Imre lánya*, Nők Lapja, <https://www.noklapja.hu/hetilap/2022/06/10/mateklecke-az-oltozoben-csiszar-virag-kubik-anna-es-csiszar-imre-lanya/> [letöltve: 2023.04.19.]
- KORNYA István (2019): *Egy válasz története – Eirik Stubø rendező*, Nemzeti Magazin, VII. évfolyam, 1. szám, <https://nemzetiszinhas.hu/hirek/2019/09/egy-valas-tortenete-eirik-stub-rendezo> [letöltve: 2023. 05.01.]
- MALIK Andrea (2020): *A színművek hősnői – Gruse Vacsnadze*, Deszkavízió <https://deszkavizio.hu/a-szinhaszak-hosnoi-gruse-vacsnadze/> Deszkavízió [letöltve:

2023.04.18.]

- NÁNAY István (2016): *Jövőképesség*, Színház.net, <http://szinhaz.net/2016/03/02/nanay-istvan-jovotlenseg/> [letöltve: 2023.04.18.]
- ODORIK Zoltán (2019): „*Oda kell állni segíteni.*” *Interjú Fullajtár Andreával*. Fedél Nélkül 2019. december 12. 663. szám, <https://fedelnelkul.hu/2019/12/12/fullajtar-andrea/> [letöltve: 2023. 04. 08.]
- SCHÄFFER Erzsébet (2016): *Ne bántsák az anyukámat...!-Címlapinterjú Udvaros Dorottyaival és fiával, Gyöngyösi Mátéval, Nők Lapja*, <https://www.noklapja.hu/aktualis/2016/10/12/ne-bantsak-az-anyukamat-cimlapinterju-udvaros-dorottyaival-es-fiaval-gyongyosi-mateval/> [letöltve: 2023.04.18.]
- STUBER Andrea (2013): *Indulj, Juli!* Revizor, <https://revizoronline.com/hu/cikk/4672/beszelgetes-basti-julival-szinikritikusok-dija-2013> [letöltve: 2023.04.08.]
- SÜMEGI Noémi (2019): *Lehet-e olyan világban élni, ahol elárulnak?*, Nemzeti Magazin, VII. évfolyam, 1. szám, <https://nemzetiszhaz.hu/hirek/2019/09/lehet-e-olyan-vilagban-elni-ahol-elarulnak-szucs-nelli-medeia> [letöltve: 2023.04.08.]
- SZENTGYÖRGYI Rita (2015): „*Kevés nagy emlék, sok fájdalom*” Magyar Narancs, <https://magyarnarancs.hu/szinhaz2/keves-nagy-emlek-sok-fajdalom-96581> [letöltve: 2023.04.13.]
- TÓTH Flóra, MAROSSY Kriszta (2019): *Csak neked mondom*, WMN, https://www.youtube.com/watch?v=lwI0m_WpO0c (22:30) [letöltve: 2023.04.08.]
- TUKACS Tekla (2017): *Képtelen megbocsátani édesanyjának Udvaros Dorottya*, Blikk, <https://www.blikk.hu/sztarvilag/sztarsztorik/keptelen-megbocsatani-edesanyjanak-udvaros-dorottya/wdktxwr> [letöltve: 2023.04.13.]
- VARGA Kinga (2015): *Elérni a következő lépcsőfokot*. Színház.net, <http://szinhaz.net/2015/07/30/elerni-a-kovetkezo-lepcsofokot/> [letöltve: 2023.04.08.]
- VIDA Ágnes (2022): *Kell-e a kisgyerekeknek a bölcsőde?*, Kismamablog, <https://www.kismamablog.hu/gyermekneveles/kell-e-a-kisgyerekeknek-a-bolcsode> [letöltve: 2023.05.02.]
- ZSIGÓ Anna (2022): *Az enyém: én neveltem*. Színház. net, <https://szinhaz.net/2022/10/12/zsigo-anna-az-enyem-en-neveltem/> [letöltve: 2023.04.08.]

Mellékletek

1.sz. melléklet: Interjú Krajcsi Nikolettal (Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

F.L: Életed melyik szakaszában döntöttetek úgy, hogy gyereket vállaltok? Tudatos volt?

K.N: Igen, abszolút tudatos volt. Én egyébként elég későn kezdtem el az egyetemet, 24 éves voltam, amikor felvettek. Bennem már régóta motoszkált az, hogy anya szeretnék lenni és abban is biztos voltam, hogy három gyermeket szeretnék. Egyetem alatt rengetegszer gondoltam arra, hogy 29 éves leszek mire lediplomázok és hogy ez nem lesz-e késő a gyerekvállalásra. Nem volt egy konkrét életkor a fejemben, hogy hány évesen szeretnék anya lenni, de nem akartam sokáig várni. Harmadéves koromban már gyakorlaton voltam, így volt lehetőségem sokat színpadon lenni és a diploma után Debrecenbe kerültem a Csokonai Színházba. Ott a második évadom felénél találtunk egymásra a mostani férjemmel, Mészáros Tiborral. Ő benne is és bennem is megérett akkorra már az az érzés, hogy szülők szeretnék lenni, úgy éreztem, hogy egymásra vártunk. Négy hónapja voltunk egy pár, mikor első gyermekünk, Boróka megfogant. Rengetegen elcsodálkoztak, mikor mondtuk nekik, hogy mi ezt a babát terveztük. De szerintem egy színésznőnek akkor lesz gyereke, mikor már az anyai ösztön erősebb benne, mint a színpad iránti vágy.

F.L: Nem ijesztett meg az, hogy ki fogsz hagyni egy kis időt és kimaradsz a színházi vérkeringésből?

K.N: Dehogynem. Rengeteget számoltam. Mikor tudnék visszamenni dolgozni, mennyi időt hagyok majd ki, miből maradok ki, meddig tudok még színpadon állni...Ezeket előtte mind átgondolja az ember. Ha egy színésznőben megéri az, hogy anya szeretne lenni, akkor azt, hogy ki kell hagyni egy kis időt, kénytelen elfogadni. Persze sok múlik azon is, hogy ki hogyan éli meg azt az időszakot, mikor nem tud játszani.

F.L: Próbáltál várandósan? Szerinted van olyan pont, ahol le kell állni a baba és a te biztonságod érdekében?

K.N: Nyilván színháza válogatja, de akkoriban Debrecenben az igazgató nem szeretne volna, ha állapotosan próbálnék vagy játszanék. Ennek ellenére én játszottam a kifutó előadásokban. A nyári szünet alatt egyre nőtt a pocakom, így a következő évadban nem kerültem bele új darabokba, de ebben az évadban (2015/16) csináltunk Tibivel egy előadást, aminek a címe Kismama-kaland volt, amit még nyolc hónapos terhesen is játszottam. Nekem hál'Istennek problémamentes volt mind a három terhességem. Szerintem azt érzi az ember, hogy tudja-e még csinálni vagy nem, de persze más tényezők is számítanak. Például, hogy belefér-e az előadásba és az előadás koncepciójába egy várandós nő. Akaratlanul is féltjük, bármit csinál és nem feltétlen tesz jót az előadásnak az, ha a néző folyamatosan azon aggódik, hogy szegény ne essen hasra miközben magassarkú cipőben jön le a lépcsőn.

F.L: Mit gondolsz, mit érzel a baba abból, ha a színpadon éppen sírsz, vagy kiabálsz?

K.N: Én mindig úgy gondoltam, hogy meg lehet a babával beszélni, hogy éppen mi történik. A Kismama-kaland című előadásunk egy olyan jelenettel indult, amiben elbizonytalanodtam, kétkedtem, hogy alkalmas leszek-e én erre, elég erős-e a kapcsolatunk a párommal és hogy hogy fogom ezt jól csinálni. Szerintem szinte minden nőnek átfutnak ezek a kérdések a fején, mikor megtudja, hogy egy életet hord a szíve alatt. Minden előadás előtt beszéltem Borókához, hogy ne aggódjon, lesz itt ez a rész amikor én sírni fogok, és bizonytalan leszek vele kapcsolatban, de nyugodjon meg, nincs semmi baj, én őt nagyon szeretem és várom és ez az egész csak játék. Én úgy gondolom, hogy ezt a baba érti.

F.L: Milyen élmény volt a Kismama-kaland? Milyen apropóból csináltátok?

K.N: Én nagyon szerettem, és a nézők is. Rengetegszer tapasztaltam, hogy beültek párok, akik babát vártak, de a férfiak az elején eléggé ódzkodtak attól, hogy itt a színházban is egy várandós nőt kell nézni. Idővel azonban ők is feloldódtak és a nevetésükből ítélve nagyon jól szórakoztak. A tapsrendnél pedig láttam az arcokon, hogy felszabadult bennük valami. Úgy éreztem a várandósság során, hogy rengeteg tabu van ezzel kapcsolatban, amiről nem lehet beszélni. Amellett, hogy hatalmas az öröm, az emberben egy csomó kétely merül fel. Elsősorban ezekről akartam beszélni és szerintem ezáltal rengeteg kismama szabadult fel, hogy nincsenek egyedül.

F.L: A második gyermekeddel, Bercellel a pocakban is megcsináltátok ennek az előadásnak a “folytatását” a 2017/18-as évadban. Ez miben volt más?

K.N: Egyrészt benne volt a szüléstörténet, amiről szintén rengeteg rémtörténet kering. Én ezt megpróbáltam közvetlenül, humorral átadni. Másrészt pedig arról akartam mesélni mennyire más egy olyan várandósság, ami mellett már van egy kisgyereked, akire szintén figyelned kell.

F.L: Gondolkodtál azon, miközben babát vártál, hogy hogy alakul a karriered sorsa később?

K.N: Első terhességem egy kicsit megrendítő volt. Előtte pörögtem a társulattal, mentem a büfébe, folyamatosan együtt voltunk, mindent együtt csináltunk és úgy gondoltam rájuk, mint a legjobb barátaimra. Mikor babát vártam, nem akartam felmenni a büfébe, hanem hazamentem és inkább aludtam nyolctól mert annyira fáradt voltam, így kimaradtam ebből a körforgásból és így idő után arra eszméltem, hogy egyedül vagyok. Én már idősebb voltam, de egy fiatalabb színésznőnek ez még megrázóbb tud lenni. Nagyon örültek a kollégáim, amikor felbukkantam a színházban, de ők maguktól nem igazán kerestek. Ezt nehéz volt megélnem.

F.L: A testeddel kapcsolatos változásokhoz hogy álltál hozzá?

K.N: Tudtam azt, hogy nekem szerencsés alkatom van és nem fogok annyira elhízni a szülés után, hogy esetleg más szerepkörbe kerüljek. Egyedül a hasam az, ami már nincs a régi állapotban, de az szerencsére jól eltakarható. De persze azt érzi az ember, hogy vannak dolgok, amiket már nem fog eljátszani, mert elment az a pár év amikor lehetett volna. De ez is egy áldozat. Ha egy színész nő gyereket vállal, lehet elmegy mellette egy olyan szerep, amit szeretett volna játszani, de már nem fogja.

F.L: Szülés után mikor mentél vissza dolgozni? Milyen okai voltak?

K.N: A CSED alatt, ami, kb. fél év, nem dolgozhattam. Ennek a letelte után kezdtem el szép lassan visszatérni, először kis szerepekkel. Ez mind három gyermekem születése esetén így

volt. A visszatérésnek az egyik nagy oka az, hogy hamar elkezd hiányozni a színpad. Mikor Boróka 8 hónapos volt, Tengely Gábor visszahívott egy szerepre mert mindenképpen velem akart dolgozni és ez rendkívül jól esett, ezalatt a próbafolyamat alatt pedig Tibi segített Borókával otthon. De a munka mellett természetesen nekem nagyon fontosak a gyerekek és ez alatt a próbafolyamat alatt is azt szerettem volna, hogy a kislányom ne sérüljön. Így próbáltuk úgy megoldani, hogy esténként én ne próbáljak, a szoptatás miatt is, mert szerettem volna 1 éves koráig szoptatni. De az kétségtelenül jó érzés volt azt éreznem, hogy visszavárnak. Ha tudatos az ember és úgy intézi, hogy időben visszavált a rendes adózási formára, jól jön a CSED és a GYED is, de anyagi szempontból is sokkal jobb, ha dolgozik az ember. Szóval elengedhetetlen a tudatosság ezen a téren is. Például Bánk előtt Kaposváron a 2020/21-es évadban megkaptam a Meggyeskertből Várja szerepét, ami régóta hatalmas álomom volt. Mindenképp el akartam játszani és utána kezdtük tervezgetni a harmadik babát.

F.L: Milyen dolgokra és tényezőkre figyelsz, hogy a munkádat és az anyaságot összeegyeztessed?

K.N: Az első, hogy a gyerekek ne sérüljenek attól, hogy sokat dolgozom. Közben az se jó nekik, ha én folyamatosan otthon vagyok és azon feszülök, hogy mikor tudok már játszani. Jó, ha látják rajtam, hogy kiteljesedem a munkahelyemen és így otthon is nyugodtabb vagyok velük. Véleményem szerint az se rossz nekik, ha nem csak folyamatosan az anyjukkal vannak, hanem időről időre más is vigyáz rájuk. Boróka, Bercel és Bánk is nyitottabb lett azáltal, hogy több különböző ember vigyázott rájuk és így sok mindenkiel találkoztak. De számomra az első és legfontosabb az, hogy a ők biztonságban legyenek és a család egyben maradjon. De az kétségtelen, hogy az időmnek sokkal nagyobb értéke lett. Nem engedhetem meg magamnak az időpazarlást. A gyerekek előtt egyáltalán nem volt probléma, ha esetleg egy próba eseménytelenül zajlott, mert a színházon kívül nem nagyon volt más dolgom. Ha viszont most történik ilyen, sokkal feszültebb leszek, mert fizetem a bébiszittert és újabb órák mennek el úgy, hogy akár én is otthon lehetnék velük és az intézhetném az otthoni dolgaimat.

F.L: Az anyává válásod változtatott-e azon, ahogy próbálsz, vagy ahogy játszol?

K.N: Engem lelazított és felszabadított. Rájöttem, hogy vannak fontosabb dolgok is annál, hogy, azon aggódjak, vajon tetszik-e a rendezőnek az, amit csináltam, meg van-e velem elégedve. Nyilván egy színész mindig mástól kapja a visszajelzést és folyamatosan várja is, ez

sose múlik el. De már nem feszülök ezen görcsösen és szerintem lazábban sokkal könnyebb lehet jó dolgokat csinálni.

F.L: A gyerekeidtól milyen visszajelzéseket kapsz a munkáddal kapcsolatban?

K.N: Otthon rengetegszer tanulok szöveget úgy, hogy ők is ott vannak és úgy látom, hogy nagyon érdeklő őket, néha ők is tanulnak velem. Kérdezzetnek, hogy anya, ebben most ki leszel, mit fogsz játszani. Boróka és Bercel is nagy szerepjátékosok, imádnak más bőrébe bújni és szeretik azt, hogy én is azt csinálom a munkahelyemen, amit ők. Most próbálok egy zenés mesedarabot és otthon mindig kérik, hogy énekeljem el a dalomat belőle. Tudják, hogy ez egy játék. Ez csodálatos dolog, ahogy az anyaság is és szerintem nem érdemes kihagyni.

2.sz. melléklet: Interjú Szalai Katalinnal (egyetemi hallgató, MATE)

F.L: Tudatos volt a baba érkezése?

SZ. K: Igen, tervezett kisbaba volt, de sokkal hamarabb jött, mint gondoltuk. Két három év múlva terveztük, de nem gondoltuk, hogy Julcsi ennyire hamar megérkezik. Éppen Kecskemétről mentem Pestre vonattal és úgy terveztem, hogy Budapesten csinállok terhességi tesztet, de nem bírtam ki, ezért megcsináltam a vonat végében. Amikor megjelent a második csík, nem hittem el, nem tudtam felfogni, váratlanul ért. Nem felhőtlen boldogságot vagy rettenetes kétségbeesést tapasztaltam, egyszerűen csak sokkolt a dolog.

F.L: Mi futott át az agyadon?

SZ. K: Az, hogy úristen, ez most igaz? Biztos? Jó a teszt? Én most tényleg terhes vagyok? Hogy fogom elmondani Rolinak, a barátomnak?

F.L: Tudtál a jövőre gondolni, a hátralévő egyetemi éveidre és a szakmádra?

SZ. K: Az első napokban egyáltalán nem ezzel foglalkoztam, de aztán egyre inkább gondolkodtam, hogy lehetne ezt a helyzetet megoldani, hogy fogom befejezni az egyetemet, milyen órákra kell bejárjak, hogy megyek szakmai gyakorlatra, kinek kell elmondani, ki tud segíteni, ilyenek. Szépen átgondoltam, hogy hál' Istennek már nincs sok óra, amire be kell járnom, de első félévben még részt tudok venni mindenben. Azt tudtam, hogy mindenképpen az osztálytársaimmal szeretnék diplomázni és nem akarok passzíváltatni, de az egyetem utáni évekre nem gondoltam, az még nagyon messzinek tűnt.

F.L: Milyen dolgokról kellett lemondanod, ha egyáltalán le kellett, és miben változtattál az eddigi életformádon?

SZ. K: Egyik napról a másikra le kellett tennem a cigarettát és az alkoholt, az egy elég nagy változás volt. Nyár elején voltunk, mentünk az Ördögkatlan fesztiválra, de ott még az osztálynak nem mondhattuk el, hogy babát várok. Pont a Részegeket játszottuk és rendezőnk kitalálta, hogy próba előtt mindenki igyon meg egy pohár pálinkát. Valamit hazudtam, hogy

gyógyszert szedek és nem szabad innom. Mindenesetre izgalmas és érdekes volt úgy végigcsinálni a nyarat, hogy nem ittam, de még nem lehetett elmondani, hogy miért nem. Egy idő után azért feltűnt az embereknek az, hogy nem iszom.

F.L: Az egyetem miben tudott segíteni ebben a helyzetben?

SZ. K: Az intézetvezetőt és az egyik tanárunkat, Kéri Kittyt hívtam fel elsőnek. Rendkívül segítőkész volt, mondta, hogy nyugodjak meg, mindent megoldunk, nem fogok kimaradni semmiből, nem kell passzíváltatnom, első a baba. Aztán elmondtam az osztályfőnökeimnek, Szalma Tamásnak és Eperjes Károlynak, akik szintén mellettem álltak. Megnyugodtam, mert azért az elején féltem ettől a helyzettől, de mindenki roppant pozitívan állt a dologhoz. Két próbafolyamatot csináltam végig, miközben babát vártam, a zenés mesterségvizsgánkat, *A Montmartre-i ibolya* c. operettet és a diplomamunkánkat, a *Kálmán napot*. A zenés próbafolyamat közben mindenki nagy tekintettel volt rám, mind a tanárnő és az osztálytársaim is. Ha vizsgálatra kellett felutaznom Kaposvárról Pestre, szó nélkül elengedtek, bármikor szólhattam, ha elfáradtam, mindig kérdezgették, hogy bírom. Fizikailag meglepően jól bírtam, de rengetegszer voltak hangulatingadozásaim, így néha nyugösebb voltam, de ezt is rendkívül jól tolerálta mindenki. A diplomamunkánkat eleve miattam hoztuk előrébb, a próbákat is úgy alakítottuk ahogy és ahol nekem jó volt, mert azt már 8 hónapos terhesen csináltam végig, mindenki alkalmazkodott hozzám.

F.L: Várandósan milyen volt próbálni?

SZ. K: Ez nagyon érdekes volt. A próbákkal párhuzamosan még volt egy futó darabom a Karinthy Színházban, *A szarvaskirály* c. darab. Annak nyáron volt a bemutatója Gyulán és én már akkor vártam Julcsit. Akkor még nagyon kevesen tudták, a rendezőnek is azért mondtam el, hogy ha esetleg rosszul lennék próbák közben, ne kelljen hazugságokat kitalálnom. Úgy éreztem, így volt korrekt. Ráadásul már csak azért is, hogy majd idővel kell találni mást a helyemre. Decemberig játszottam, akkor már a hetedik hónapban voltam és eléggé látszott a pocakom. Egyrészt azért volt érdekes, mert egy naivát játszottam, akinek nem fért bele a szerepébe, hogy babát vár. Nagyon fárasztó volt másfél óráig nem tudomást venni arról, hogy várandós vagyok és úgy tenni, mintha egy szűzies naiv kislány lennék. Az előadások végére néha már elkezdett feszülni a hasam. A másik, ami miatt megterhelő volt ezt játszani, az a darab végén lévő megerőszkolós jelenet. Borzalmas volt ezt úgy csinálnom, hogy tudtam, hogy Julcsi ott van a hasamban. Mindig "kidobódtam" a jelenetből és civilként éreztem magam

nagyon rosszul.

A *Montmartre-i ibolya* vizsgánk is izgalmas volt. Ott egy primadonnát kellett játszanom, gyönyörű, szexi vörös ruhában voltam, de hát a terhességem alatt sokféleképpen éreztem magam, de vonzónak egyáltalán nem. Rendkívül érdekes volt úgy játszani egy divát, hogy közben Julcsi már ott növekedett bennem, ez ezért volt kihívás.

Az utolsó vizsgám kismamaként a *Kálmán nap* volt, a diplomamunkánk. Ott már a harmadik trimeszter végén jártam, így a terhességem bele volt rendezve az előadásba. Az elején voltak ellenérzéseim ezzel kapcsolatban, hogy én a várandósságomból cirkuszi mutatványt vagy hatásos elemet csinállok, de aztán elképesztő izgalmas volt. Ahogy egyre többet próbáltuk, épültek fel a viszonyok, töltődött fel az előadás, rendkívül kényelmessé vált nekem. Szerintem azért is mert akkor már csúcspokára hágtak az érzelmeim, így teljesen másként működött az idegrendszerem. Az indulatok, az érzelmek sokkal természetesebben és gyorsabban törtek elő, így nagyon jó "alapanyag" tartottam magam a próbák során. De persze ennek árnyoldalai is voltak. Pont a premier előtti két napban nagyon rosszul aludtam, így nem olyan állapotban volt az idegrendszerem és a testem sem és akkor egyszerűen nem tudtam magamból kihozni semmit. Kiszámíthatatlanul működtem, de ezt nagyon élveztem.

F.L: Most, hogy megszületett Julcsi, milyen érzések vannak benned?

SZ. K: Felfordult az egész életem. Nagyon kimerült vagyok, nem sokat alszom, de hát itt van ez a gyönyörű kisbaba, így nagyon boldog vagyok. Semmi ehhez fogható nem történt velem az életben. Felfoghatatlan érzés és maga az szülés is az volt. De közben kavarnak bennem az érzések, az aggodalom és ösztönös anyai készenléti állapotban vagyok. Kap levegőt? Normális, hogy így veszi a levegőt? Ugye nem beteg? Így kell, hogy kinézzen a köldökcsomója? Aztán izgulok, hogy hogy lesz a jövőnk. Átértékeltem mindent. Az összes eddigi problémám lényegtelennek tűnik. Ijesztő is kicsit ez a nagy felelősség, hogy itt van ez a kis lény, akinek minden szükségletét nekem kell kielégítenem és teljesen rám van utalva. Most egyáltalán nem vágyok arra, hogy színpadra álljak, mivel minden gondolatom Julcsi körül forog. Most úgy gondolom, hogy amíg lehet, itthon szeretnék vele lenni, de aztán ki tudja, meddig bírok nyugton maradni. Nem tudom, hogy hogy lesz a szakmai gyakorlatom, de egyelőre nem akarok még visszatérni a színpadra, majd később. Roli most forgat egy sorozatban és mikor elmeséli a napját, vagy bármilyen szakmai dolgról beszélünk, azért beindul az agyam, hogy én ezt így vagy úgy játszánám el és megélnékül a fantáziám.

F.L: Van segítséged?

SZ. K: Van. Roli szülei itt élnek Budapesten, így sokszor küldenek ételt, mert főzni például nincs időm. Roli anyukája egyszer vigyázott is Julcsira míg mi elmentünk vacsorázni, ami fantasztikus volt. Roli is, amikor tud, segít, bevásárol, vigyáz Julcsira, játszik vele, amikor én mondjuk letusolnék.

F.L: Tartasz attól, hogy kimaradt a színházi vérkeringésből így, hogy kihagysz egy kis időt?

SZ. K: Nem. Az osztálytársaim helyzetén látom, hogy mennyire nehéz elindulni a szakmában. Szerintem nekem nem lesz emiatt nehezebb. Persze remélem, hogy nem feledkeznek meg rólam azok, akikkel már dolgoztam együtt és bízok a képességeimben. Kicsit örülök annak, hogy nem az osztálytársaim lesznek a “vetélytársaim”. De majd kiderül, hogy hogy alakul. Egyelőre úgy gondolom, hogy amíg lehet, itthon szeretnék maradni a kislányommal.

F.L: A tested változása foglalkoztat?

SZ. K: Az az igazság, hogy a testem most ugyanúgy néz ki, mint a terhességem előtt. Valószínűleg azért vagyok ilyen szerencsés, mert fiatal vagyok és jó az izomzatom. Inkább belül változtam, mint kívül. Sokkal felnőttebb lettem az anyaságtól, egy új oldalamat nyitotta meg, ami szerintem majd a színpadon is meg tud majd mutatkozni a szerepeim által.

3.sz. melléklet: Interjú Katona Kingával (Nemzeti Színház, Budapest)

F.L: Tudatos volt Zelka érkezése?

K.K: Abszolút. 2020-ban volt az esküvőnk Nándival júliusban és márciusban volt az első lezárás a pandémia miatt. Április környékén hozta fel Nándi elsőnek azt, hogy kezdjünk el dolgozni a baba projekten. Ez engem hatalmas villámcsapásként ért és azonnal tiltakozni kezdtem. Esküvő előtt nem akartam gyereket. Nándival az egyetemen lettünk egy pár másodévben, ő már akkor szeretett volna apa lenni. Nálam azért ez bonyolultabb volt már csak a háttér miatt is. Egyke vagyok, az anyukám is 30 éves volt, amikor én születtem, az apám alkoholista volt így nehezebben ment a kötődés is. Persze Nándiéknál is voltak gondok, de ott együtt maradt a család és van két testvére is, szóval a családi háttérünk egyáltalán nem hasonló. Szóval mikor a babatervezést a semmiből felhozta Nándi, nagyon megrendített. Aztán pár nappal később rádöbbsentem, hogy talán az élet is azt akarja, hogy most legyen gyerekünk, hiszen pandémia van, a színház helyzete elég bizonytalan és most lenne időm is babára így, hogy nem játszhatok. Elmentem egy nőgyógyászati vizsgálatra, ahol kiderült, hogy a testalkatom nem alkalmas arra, hogy kihordjak egy gyereket, mivel nagyon kevés volt rajtam a zsír, így olyan volt a testem, mint egy élsportolóé. Azt javasolták, hogy fel kell szedjek 8 kg-ot és ez decemberig eltartott. Arra biztattak, hogy csak ezután próbálkozzunk, mert így van a legtöbb esélyem arra, hogy teherbe essek és ha addig kudarc ér, vagy nem jön össze a baba, az lelkileg is kimerít. Eljött a december, rendben volt minden érték, így elkezdtünk próbálkozni. Az első alkalmat rendkívül romantikusan éltem meg és szerintem soha nem fogom elfelejteni, hiszen ott már benne van a pakliban az, hogy ebből már megfoghat egy kis élet. Ráadásul a színházban is nagyon szép évad kerekedett, megkaptam a főszerepet a Mester és Margaritában, de ez nem gátolt meg abban, hogy gyermeket tervezünk, ráadásul a COVID miatt nem volt biztos semmi. A Nemzeti Színházban amúgy is az az álláspont a színésznőkkel szemben, hogy nyugodtan menjenek szülni.

Ez hatalmas megnyugvást adott, mert pont előtte beszéltem egy ismerőssel, aki egy szabadúszó színésznő és megosztotta velem az aggályait arról, hogy nem tudja, hogy lesz munkája a szülés után. Abszolút megértettem és hálás vagyok, hogy a Nemzetiből én úgy mentem el, hogy bármikor visszamehetek és visszavárnak és van egy fix helyem.

Az első próbálkozás után viszont negatív lett a terhességi teszt. Akkor kattant át valami az agyamban, hogy most már nem érdekel semmi, se a színház, se a Mester és Margarita, az elsődleges célom az, hogy anya legyek. Persze addig is akartam, csak nagyon féltem, egyrészt

a fájdalomtól. Én egy egyke, kényes kislányként nőttem fel, egyszer fürdettek meg büntetésből kilencévesen és arra is a mai napig emlékszem. Nagyon rosszul bírom a fájdalmat. De a szülés egy egészen más kategória, semmihez nem hasonlítható. Két hétig utána az is megfordult a fejemben, hogy soha többé nem akarok gyereket, ha ez ennyi fájdalommal jár, de akkora csoda ez, hogy mindent felülír.

F.L: Próbáltál várandósan?

K.K: Igen. Először a Mester és Margaritát online próbáltuk és ott, egy virtuális próbán mondtam el, hogy babát várok. Mikor már bemehettünk a színházba, iszonyatosan élveztem a próbákat. Hihetetlenül számít az, hogy milyen impulzusok érnek a terhesség alatt. Zelka egy rendkívül boldog és kiegyensúlyozott kislány és én is nagyon boldog voltam, mikor vártam őt. Rengeteg pozitív visszajelzést kaptam arra, amit csinálok. Nagyon szép dolgokat mondtak nekem és ez feltöltött. Imádok énekelni és az előadásban énekeltem egy Rolling Stones számot, és később Zelka erre a számra aludt el és nyugodott meg, mivel ezt nap mint nap hallgatta a pocakomban. Nagyon jó volt így elmenni a színházból egy kis időre.

Ráadásul én a Mester és Margaritában vetkőztem le először színpadon. Közben szinkronizáltam egy sorozatban egy olyan lányt, akit a szerepe szerint bántalmaz a barátja, de nekem eszembe sem jutott, hogy ez esetleg negatív hatással lehetne a kisbabámra vagy rám. Nagyon élveztem, hogy dolgozom, és ez hatalmasabb volt mindennél. Engem az tett boldoggá, hogy játszottam és Zelkának is ez a jó, ha ő azt látja, hogy az anyukája a helyén van. Szerintem ez a legfontosabb. 3 hónapos volt, mikor újra elkezdtem játszani. Előtte még a nyári szünetet is nehéz volt végigcsinálni színház nélkül, ezek a rossz hatással vannak rám. Ráadásul nagyon jó baba volt, végig velem volt a színházban, sokat aludt és anyukám is rengeteget besegített.

F.L: Gondolkodtál azon, miközben babát vártál, hogy hogy alakul a karriered sorsa később?

K.K: Eldöntött kérdés volt, hogy nekem gyerekem lesz, akármennyire szeretem a színházat. Élni sosem szabad elfelejteni. A lényeg a végén csak az, hogy teljes életet élj. Körülöttem a lányokon rengetegszer láttam azt, hogy a színház körül forog az életük és mindig kitolják a gyerekvállalás időpontját, kivárják a 30-at, az esküvőt, a következő évadot, az újabb főszerepet...Mindig lesz olyan, amit várni lehet. Szerintem ez félelemből fakad. egy új élettől és a felelősségtől. Ez véleményem szerint egy generációs probléma.

F.L: A tested változása foglalkoztatott?

K.K: Eleve nehezebben éltem meg azt, hogy 8 kg-ot fel kellett szedjek. Annyira nem lehetett látni, de én éreztem magamon. Ebben két iskola van: Az egyik a "kettő helyett eszel", amit még anyáink generációja plántált belénk. A másik a tudatos és rendszeres táplálkozás a várandósság mellett. Én az utóbbi szerint éltem. Amit megeszel, az előbb a babának megy. Tudom, hogy ez furcsán hangzik, de terhesség alatt nem kötelező elhízni. Úgy érzem, hogy egy része az embereknek el is várja ezt. Az, ha rajtad plusz zsír van, az nem a gyerek miatt van, hanem azért, mert te eszel többet és szerintem ezt nem szabad a babára fogni. Én tudatosan figyeltem erre a terhességem alatt. Nyáron már nagyon látszott a pocakom és ezt is végtelenül jól éltem meg. Azt tapasztaltam, hogy felveszek egy lenge nyári ruhát, végigmegyek az utcán vagy a strandon és az emberek boldogabbak lesznek, ha látnak egy kismamát. Jólesett az is, hogy mozogtam és emberek között voltam. Szülés után is kivártam a hathetes időszakot, utána pedig szép lassan elkezdtem mozogni.

F.L: A visszatéréседnek milyen okai voltak?

K.K: A színház hiányán kívül természetesen anyagi okai is voltak. Miután megszületik a baba CSED-et kapsz utána pedig GYED-et. Mivel mi kedvezményesen adózunk a Nemzeti Színházban így a CSED nagyon kevés volt. Kb. 60-70 ezer forintot kerestem abban a 3 hónapban, mikor otthon voltam Zelkával, így többek között ez is motivált. Azért jött ez jól, mert egy gyerek iszonyatosan sokba kerül és mi nemrég kezdtünk el építkezni.

Így, hogy GYED-et kapok már, 110 ezer forinttal többet keresek, mint azok a kollégáim, akiknek nincs gyerekük, szóval ez nagyon jól jön.

F.L: Milyen dolgokra és tényezőkre figyelsz, hogy a munkádat és az anyaságot összeegyeztessed?

K.K: Ez hónapról hónapra változik. Csak nemrég volt először, hogy Zelka anyukámnál aludt, amikor Nándinak és nekem is premierem volt. Ezt előtte el sem tudtam volna képzelni, hogy a gyerekem máshol alszik. Mindenkit elfogad, aki vigyáz rá és szinte nem is sír utánunk, ha elmegyünk. Ezt az időszakos terhelést próbálom úgy beosztani, hogy amikor munka van akkor arra koncentrálok, viszont miután végeztem, csak Zelkával töltöm minden időmet és nincsen semmi szakmai feladat. Ahogy nő, egyre kevésbé érzem magam rosszul amiatt, hogy mondjuk

este be kell mennem próbálni. Segítség, hogy a színház is segítőkész ebben. A legutóbb is úgy alakították a próbákat, ahogy nekem volt a legkényelmesebb. Anyukám pedig nagyon nagy segítség. Nem is érzem azt, hogy bármiből kimaradok. Korábban is, amikor csak az időm engedte, mindig otthon voltam Zelkával és az altatást is mindig úgy alakítjuk, hogy este előadás után még tudjunk együtt lenni és időt töltsünk együtt.

F.L: Az anyává válásod változtatott-e azon, ahogy próbálsz, vagy ahogy játszol?

K.K: Én, ha tehetném, receptre írnám a várandósságot minden lánynak. Mindig is tudtam, hogy tehetséges színész nő vagyok, de ugyanakkor azt is tudtam, hogy ez nem mutatkozik meg. Már végzett színész voltam, mikor kaptam egy olyan lehetőséget, ahol tényleg meg tudtam mutatni magam. Nehezen nyíltam meg az egyetem alatt is és mindig volt bennem egy kisebbségi érzés ezzel kapcsolatban, hogy nem kapok feladatot. Feszengtem és szorongtam, emiatt nem is tudtam felszabadultan működni. Viszont Zelka után mintha kicseréltek volna. Már csak a tudat is, hogy ha végigcsináltam ezt a terhességet és megszülettem egy gyereket, elviseltem azt az irtózatosságot és ekkora csodát hoztam a Földre, én most már mindent kibírok és mindent meg tudok csinálni és el tudok játszani. Az anyaság adott egy eszméletlen lazasságot, ami nekem előtte soha nem volt. Ugyanúgy olvasom a kritikákat, de már nem eszem magam egy hétig rajtuk, mint korábban.

F.L: Nemrég játszottad el Grusét A kaukázusi krétakör című előadásban. Milyen élmény volt?

K.K: Úgy gondolom, hogy Zelka nélkül nem tudtam volna ezt a szerepet úgy megcsinálni, ahogy most megcsinálom, bármennyire is bízom magamban. Van olyan jelenet, ahol direkt nagyon ügyetlenül fogom a gyereket, mivel arra is emlékszem, hogy Zelkával ez milyen volt. De azt is tudom már hogy fogjam meg a babát úgy, hogy óvjam őt és megvédjem minden bajtól. Rengeteget adott ez hozzá, mivel ez egy olyan kötelék, a szeretetnek egy olyan formája, amit nem lehet magyarázni. Nekem ez a szerep nem volt egy nehéz feladat. Valahogy rögtön rákapcsolódtam a történetre, annak a filozófiájára és az előadás formájára. Azért nem nehéz játszani, mert tudom, hogy itt van Zelka és én hozzá haza tudok jönni. A másik meg az, hogy tudom, hogy happy end a vége. De persze az én szememben egyetlen előadás sem tökéletes, mindig a hibát keresem magamban. Fontos, hogy az adott pillanatban mire gondolok, hogy az érzélem megszülessen bennem és ezáltal a nézőben is, ezeket folyamatosan jegyzetelem is.

Most már egyre kevesebbszer, de pillanatokra Zelka is eszembe jut, de az kihívás volt, hogy ne lássam bele őt abba a kisbabába, akit Gruse megment.

4.sz. melléklet: Interjú Csiszár Virággal (Kubik Anna lányával)

F.L.: Kicsiként hogy élted meg anyukád munkáját?

CS.V.: Nekem valahogy az volt a természetes, hiszen nem tapasztaltam soha mást. Édesapám, Csiszár Imre is színházi ember, ezért nem volt előttem egy példa, hogy milyen az az irodai munka, amit az emberek reggel 9-től este 5-ig csinálnak és hogy ettől miben más az én gyermekkorom. Nem éreztem kiskoromban azt, hogy különlegesebb az én életem, ráadásul művész óvodába is jártam, ahol a többi gyereknek is hektikusabb időbeosztásban dolgoztak a szülei. Arra azért emlékszem, hogy esténként többet jártak el, mint egy normális családban és mivel a nagymamám vidéken lakott, ezért bébiszitter vigyázott rám, akit nagyon szerettem. Anyukám, amikor megszülettem, sokkal kevesebb munkát vállalt, mint előtte, majdnem egy évig semmit, utána kezdett el fokozatosan visszatérni a munkahelyére. Igyekezett egyensúlyt tartani a színház és az otthon között. Ha apukám ráért és éppen nem dolgozott vidéken, akkor jött a bébiszitter.

F.L.: Mindig ilyen empatikusan álltál a munkájához?

CS.V.: Úgy érzem, hogy egyáltalán nem voltam empátikus, nem is éreztem, hogy annak kell lennem. Egyfolytában ott ugráltam a fején az öltözőben és szekáltam, hogy kérdezze ki tőlem a házi feladatot. Most, ha belegondolok, a mai napig nem értem, hogy előadás közben hogy volt erre képes. Néha segítettem is, ha szöveget tanult otthon, akkor végszavaztam neki. Nekem nagyon jó szórakozás volt és értékes együtt töltött idő, neki meg valószínűleg segítség is. Erősen úgy érzem, hogy összerosódott ez a két világ. Nagyon sok időt töltöttem a színházban, szerettem vele, meg apával bemenni. A nevelésem során viszont nem követték ezeket a klasszikus szabályrendszereket, amiket nagyon sok szülő betart, ha kisgyermeknevelésről van szó. Tovább maradtam fent mindig és rengeteg helyre utaztam, de ez így volt jó.

F.L.: Rengeteg színésznő édesanya számol be arról, hogy bántja, hogy nem töltött a gyermekével sok időt. Édesanyádban szerinted van ilyen érzés?

CS.V.: Anya törekedett az egyensúlyra és szerintem ezt tudta is tartani. Utólag beszélgettünk erről sokat, és mondta, hogy ami miatt neki rossz érzése van, az az, hogy amikor kicsi voltam,

akkor sokszor a munka miatt fejbem nem volt jelen a közösen töltött idő alatt. Sok időt töltöttünk együtt és igyekezett kevesebb munkát vállalni, de mégis lefoglalják az embert az ezzel kapcsolatos dolgok, főleg, ha ez nem egy olyan munka, amit este otthagysz az irodában és másnap reggelig nem foglalkozol vele.

F.L.: Ért téged megkülönböztetés, hogy egy ismert színésznő lánya vagy?

CS.V.: Óvodában a már említett okok miatt nem, ott nagyon hasonló körülmények között jött gyerekekkel voltam együtt. Iskolában már inkább, ott kijöttek néha ezek a különbségek, például, hogy én később kerülök ágyba, mint a többiek, vagy hogy aktívabbak és mozgalmasabbak a hétköznapjaim, hiszen ide-oda járkáltam velük, amikor ők felléptek, még vidékre is elkísértem őket. Találkoztam ezzel az általánosítással is, hogy művész szülőknek kétségtelenül művészgyereke lesz és biztos, hogy belőlem is színésznő válik majd. Mindenki ezt kérdezte, mikor először felvételiztem a főiskolára szabad bölcsésznek, aztán az egyetemre vizuális kultúra szakra, hogy miért nem a színészet felé indultam el és miért nem lépek a szüleim nyomdokaiba.

Nagyon szeretem a színházat és szinte a második otthonomnak tekintem, de nem tudnám elképzelni, hogy felálljak a színpadra és elmondjak egy verset. Iszonyatosan lámpalázias vagyok és minden nyilvános fellépéstől ódzkodom. Teljesen más típus vagyok.

Egyébként nemzetközi booking menedzserként dolgozom a Sziget kulturális menedzserirodában.

F.L.: Milyen érzés volt őt nézni a színpadon és most milyen?

CS.V.: Kiskoromban természetes volt. A nulladik perctől belevonódtam ebbe az egészbe és rengeteg szerepben láttam egész kicsi koromtól kezdve. Most meg iszonyatosan büszkeséget és örömet érzek, mikor nézem őt és ilyen sikeresnek és boldognak látom a hivatásában. Kiskoromban ez nem volt tudatos, de nem volt egyáltalán furcsa látnom őt ennyi színben megnyilvánulni. Az volt más, mikor a színházban szerzett élményeimet elmeséltem olyan társaimnak, akiknek teljesen más munkakörben dolgoztak a szülei. Ők viszont furcsállták és nem értették ezt az egész világot.

5. sz. melléklet: A.P.Csehov: *Sirály (részlet) (ford. Makai Imre)*

TREPLJOV Cseréld ki a kötést, mama. Te nagyon ügyesen csinálod.

ARKAGYINA *(a gyógyszeres szekrényből jodoformot és kötszeres dobozt vesz elő)* Késik a doktor.

TREPLJOV Azt ígérte, hogy tízre itt lesz, és már dél van.

ARKAGYINA Ül le. *(Leveszi fejéről a kötést)* Akár a turbán. Tegnap egy házaló azt kérdezte a konyhában, hogy milyen nemzetiségű vagy. De lám, már majdnem teljesen begyógyult. Semmiség, ami még maradt. *(Megcsókolja fia fejét)* De ha elmegyek, nem lesz megint piff-puff, ugye?

TREPLJOV Nem, mama. Ez is csak az örült kétségbeesés pillanatában történt, amikor nem tudtam uralkodni magamon. Többé nem fordul elő. *(Kezet csókol anyjának)* Aranykezed van. Emlékszem, nagyon régen, amikor még az állami színházban játszottál – én még kisfiú voltam –, nagy verekedés volt a házban, szörnyen megverték azt a mosónőt, aki szintén ott lakott. Emlékszel rá? Eszméletlenül szedték fel... te átjártál hozzá, orvosságot vittél neki, és fürdetted a gyermekeit a teknőben. Csakugyan nem emlékszel rá?

ARKAGYINA Nem. *(Új kötést tesz fia fejére)*

TREPLJOV Akkor két balerina is lakott abban a házban, ahol mi laktunk... Azok meg hozzád jártak kávézni...

ARKAGYINA Erre emlékszem.

TREPLJOV Olyan istenes hölgyek voltak. *(Szünet)* Az utóbbi időben, éppen ezekben a napokban ugyanolyan gyengéden, odaadóan szeretlek, mint gyermekkoromban. Most már senkim sem maradt rajtad kívül. Csak... miért, miért kerültél ennyire ennek az embernek a befolyása alá?

ARKAGYINA Te nem érted meg őt, Konsztantyin. Rendkívül nemes lélek...

TREPLJOV De amikor közölték velem, hogy ki akarom hívni párbajra, nemeslelkűsége egyáltalán nem gátolta abban, hogy megjátssza a gyávát. Elutazik... Szégyenszemre megszökik!...

ARKAGYINA Micsoda badarság! Én kértem, hogy utazzunk el innen.

TREPLJOV Rendkívül nemes lélek! Lám, mi most kis híján összevesztünk miatta, ő meg csak nevet rajtunk valahol a szalonban vagy a kertben... gyarapítja Nyina ismereteit, és igyekszik végleg meggyőzni arról, hogy ő, Trigorin, lángelme.

ARKAGYINA Te kéjelegsz abban, hogy kellemetlenségeket mondasz nekem. Én tisztelem-becsülöm ezt az embert, és kérlek, hogy az én jelenlétemben ne mondj rosszat róla.

TREPLJOV Én meg nem tisztelem. Azt akarod, hogy lángésznek tartsam, de bocsáss meg, hazudni nem tudok – én utálom a műveit.

ARKAGYINA Az irigység beszél belőled. A tehetségtelen, de nagyravágyó embereknek nem marad más, mint ócsárolni az igazi tehetségeket. Nem mondom, ez is vigasz!

TREPLJOV *(gúnyosan)* Igazi tehetségek! *(Dühösen)* Hát ha már idáig jutottunk – én tehetségesebb vagyok mindnyájatoknál! *(Letépi fejről a kötést)* Ti, rutinos iparosok, elfoglaltatok az első helyet a művészetben, és csak azt tartjátok törvényesnek meg igazinak, amit ti magatok csináltok, minden mást elnyomtok, megfojtotok! Nem ismerlek el benneteket! Nem ismerlek el sem téged, sem őt!

ARKAGYINA Dekadens!

TREPLJOV Menj csak a te kedves színházadba, és játssz ott azokban a szánalmasan tehetségtelen darabokban!

ARKAGYINA Én sohasem játszottam olyan darabokban. Hagyj békében! Te még egy nyomorult bohózatot se tudsz megírni. Kijevi nyárspolgár! Ingenélő!

TREPLJOV Zsugori!

ARKAGYINA Toprongyos!

Trepljov leül és halkán sír.

Senkiházi! *(Izgatottan járkál)* Ne sírj. Nem kell sírni... *(Sír)* Nem kell... *(Megcsókolja fia homlokát, arcát, fejét)* Édes fiam, bocsáss meg!... Bocsáss meg a te bűnös anyádnak. Bocsáss meg nekem, szerencsétlennek.

TREPLJOV *(megöleli)* Ó, ha tudnád! Mindent elvesztettem. Ő nem szeret, és már írni sem tudok... odavan minden reményem...

ARKAGYINA Ne ess kétségbe... Minden jóra fordul. Ő mindjárt elutazik, és Nyina megint megszeret. *(Letörli a fia könnyeit)* Elég. Mi máris kibékültünk.

TREPLJOV *(megcsókolja a kezét)* Igen, mama.

6.sz. melléklet: H. Ibsen: Nóra (részlet) (ford. Németh László)

HELMER Ugyan drágám, mint ügyvéd épp elégszer tapasztaltam ezt. Csaknem valamennyi korán elzüllött embernek hazug anyja volt.

NÓRA Miért épp... anyja...

HELMER Leggyakrabban az anya rovására kell írni; az apák természetesen hasonló irányban hatnak; ezt minden jogászember nagyon jól tudja. Ez a Krogstad mégis évek óta jár-kezel az otthonában, és hazugsággal és képmutatással mérgezi meg a tulajdon gyerekeit. *(Kinyújtja kezét Nóra felé)* Épp ezért kell az én édes kis Nórámnak megígérnie, hogy nem beszél többet erről a dolgról. A kezed rá. Na, na, mi ez, nyújtsd csak a kezeckéd. [...]

NÓRA *(visszahúzza a kezét s a karácsonyfa másik oldalára megy)* Milyen meleg van itt. S nekem olyan sok még a dolgom.

HELMER [...] *(kezét Nóra fejére teszi)* Én szép kis énekesmadaram. *(Bemegy a szobájába, s becsukja maga után az ajtót.)*

NÓRA *(halkan, egy kis hallgatás után)* Á, mit, ez nincs is így! Lehetetlen, lehetetlennek kell lennie.

DAJKA *(a bal oldali ajtóban)* A kicsinyek oly állhatatosan kérik, hogy a mamához bejöhessenek.

NÓRA Nem, nem, nem, ne engedd be őket. Légy te velük, Anne-Marie.

DAJKA Igen, asszonyom. *(Becsukja az ajtót)*

NÓRA *(sápadtan a rémülettől)* Elrontani a kicsinyeimet! Megmérgezni az otthonomat?...

(Rövid szünet, fölveti a fejét) Nem, ez nem igaz! Amíg a világ világ, nem lehet igaz!

7.sz. melléklet: B.Brecht: A kaukázusi krétakör (részlet) (ford. Garai Gábor)

GRUSE (énekel):

Mert nem vállal senki sem

Vállalak én téged

Mert más senki sem akadt

– Szük esztendőn csúnya nap –

Velem kell beérned

Mert cipeltelek sokat,

S a lábam sebes lett,

S mert oly drága volt a tej

Megszerettelek.

(Már el nem eresztlek.)

Szép kis inged eldobom

Rongyokba tekerlek

Gleccservízben moslak és

Keresztellek én meg.

(Ezt is túl kell élned).

8.sz. melléklet: Euripidész: Médeia (részlet) (ford. Rakovszky Zsuzsa)

MÉDEIA Annak, aki gyermeket nevel,
az élete - én úgy látom - örök
gond és aggodalom: hol azon tépelődik,
hogyan nevelhetné minél jobban, hol azon,
hogy óvhatná meg a szükölködéstől,
pedig azt sem tudhatja, hogy derék vagy
rossz gyermekért fárad-e annyit!

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Farkas Laura Valéria
A Hallgató Neptun kódja: 1A0M2S
A dolgozat címe: Szélesség és anyagosság - Anyagok színházán kívül és belül
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: Lippai-Kónai Művészeti Intézet

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlanul állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023 év 05 hó 02 nap

Hallgató aláírása

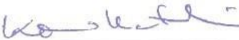
KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Farkas Laura Natália (név) (hallgató Neptun azonosítója: IAOM2S) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2023. május 2.

Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.